

OROL

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUHLÝ-SYTNIAISKY.

Roč. IV.

Turč. Sv. Martin, 28. Februára 1873.

Číslo 2.

Hajdúkova smrť.

Povešť zo srbského života.

Od Felixa Kutlika.

(Dokončenie.)

IV.

Krásna je Bosna, podobná pekne ozdobenej, švarnej Bosniacke. Má príjemné vrchy, rieky veselé, potôčky spevavé a ľud milý, verný Bohu. Za domovinu cedí krev tak stariec, jako i mladík, ktorí bojujú neohrozene, a device víťazov ospevujú. Vo vrchoch je Bosniak tým, čím je orol pod oblakmi. Vo vrchoch zriedka kedy napadá Turek Bosniaka; veď vie, že dieferdan Bosniakov ukrýva v sebe Asraela. Spahovia a begovia povstali; mnohí z nich od Bosniakov na dar prorokovi zaslaní boli. Nedarenie sa boja spahov rozbesnilo. Hromžili do proroka, že kaurov zničiť jim nepomáha. Hajdúci jako

blesk napádali poturčencov, a povraždiac nepriateľov kríža, v horách sa ukryli.

Kulin beg prisahal pomstu Bosniakom. Prisahal, že bude psom, jestli Nazarenov nevykántri. V jeho dvore jedia subaši¹⁾ a vo-

jaci pilav¹⁾ a dervišovia spievajú jim: „Ya gazi, ya džedid.“²⁾

V údolí devojskom leží dedina Krivica. Ohradená je vókol vrchmi, a pod ňou šumí si pokojne piesne svoje potôčik. V dedine je živo. Ženy a deti ponáhľajú sa do

hór; mužovia si naprávajú dieferdany a ukrývajú sa po domoch.

„Kulin ide,“ hovorili Krivičania, preto bega chystali sa po slovansky pozdraviť.

Pri kostolíku v Krivici stál popov dom, pri ktorom sa najviac mužov shromaždilo.

„Kde je pop?“ spytovali sa prítomní od priateľov, ktorí z domu vystupovali.

„Niko!“ volajú radosťou Bosniaci, keď pred dom vystúpil starý popa. Strašný to človek! Bradu mal bielu, tvár bladú a oči mdlé. Popa Niko podobal sa mrtvému, ktorý na druhý deň po smrti

¹⁾ Jedlo ryžové, na červeno pripravené; dáva sa vojacom pred bitkou. ²⁾ „Alebo smrť, alebo víťazstvo.“

¹⁾ Čatníci, strážcovia bašov.

JÁN PALÁRIK.

svojej z mrtvých vstál. Za červeným pásom mal Niko krížik, ktorý keď pobozkal, sám seba nim prežehnal. Bosniaci, strháuť z hláv svojich fezy¹⁾ prežehnali sa.

„Deti moje,“ začne popa temným hlasom, „ja som žil vám, prečo mi pokojne nedáte umrieť? Ja som oddal dušu svoju Bohu, a vy nedoprajete mi času, aby sa duša od tela odlúčiť mohla. So západom dnešného slnka rozlúčiť sa mám so svetom, a vy nechcete, abych pokojne so svetom rozlúčiť sa mohol.“

„Otče popa!“ zvolá jeden muž. „Kulin chce dnes Krivicu prepádnúť.“

„Kulin? Ten poturčenec?“ spytuje sa popa. „A toho neverca ja som krstil. Bože, Krivica je zase v nebezpečenstve! Deti, kde sú ženy a dcéry vaše?“

Bosniaci ukázali na hory.

Niko zabudol na smrť.

„Dobre! Každý dom obsadí jeden muž, a jestli Bôh chce, v ňom sa obetuje Krestanstvu!“

Po slovách týchto mnohí vzdialili sa, i obsadili domy svoje.

„Koliko mužov má Kulin?“ spytuje sa pop prítomných.

„Otče,“ hovorí jeden, „každému sa dostanú, keď nie štyria, teda šiesti Turci.“

„Deti, tešte sa víťazstvu,“ riekol pokojne Niko. „Kulina nechajte do Krivice vstúpiť, jako hosťa milého. Deti, pozdvihujem svoje slabé ruky a požehnávam vás v mene Kristovom, aby ste Kulina dokonále uhostili!“

Prítomní sa uhli i prijali pozhnanie.

„Ku práci,“ zvolal popa. „Ja sa budem za vás modliť v svätej cirkvi, bo jatagan nesvedčí sa tomu, ktorý dušu oddal Bohu.“

Niektorí z Bosniakov obsadili kostolík, druhí rozprchli sa po Krivici.

Sotvá každý vyhladal miesto svoje, keď do Krivice priletel na polodivom alagonovi Turek, ktorý pravo letel ku cirkvi. Z každého domu siahala na jazdca smrť, bo mužovia v domoch ukrytí, keď videli Turka Krivicou uháňať, prikladali pušky k lícu, aby svojho nepriateľa kulou pozdravili.

¹⁾ Červené čiapky.

„Blázon ja,“ povedal si každý ukrytý Bosniak, keď Turek až pred dom docválal. „Bajraktára¹⁾ Bukimovho nepoznal som.“

Turek prijazdil k cirkvi, keď popa Niko do kostolíka chcel vstúpiť.

„Otče Niko,“ zvolal Turek.

Popa zastavil sa. Bajraktár zkočil z koňa a za chvíľu čosi šeptal Nikovi.

„Pozdrav Bukima,“ riekol stavec. „Pravý Bôh náš nech ho požehnáva.“

Turek po slovách tých sadol na koňa a tou cestou, čo do Krivice odjazdil.

Niko vstupujúc do kostola, hovoril: „Bukim zničí Kulina; on nám ide na pomoc. Bôh fa žehnaj, podivný priateľu Krestanov!“

Niko klakol pred oltár, pred ktorým sa šesťdesiat rokov modlieval, a modlil sa.

Za Krivicou v hustom háji bol ukrytý Bukim so synom a s mužmi svojimi. Jazdci upokojovali netrpezlivé kone svoje, ktoré vtedy dobre utíšili sa, keď bajraktar, ktorý v Krivici posolstvo vykonával, s alagonom svojim k súdruhom sa navrátil.

Bajraktár, uhnúť sa pred Bukimom, hovoril: „Niko fa pozdravuje a požehnáva.“

Bukim prezradil spokojnosť.

„Syn môj,“ hovoril Bukim. „Pozri, tam za tým hájom, pod ktorým vinie sa potôčik, leží matka tvoja. Aby som sa nemusel stydeť pred Sabinou, zničením Kulina uctíme matkinu pamiatku. My jako víťazi navštívime jej hrob. Vidíš kostolík v Krivici? Ten v dvadsiatom roku svojom samotný chránil som pred Turkami. Otec môj miloval svojho Sávu i strážil ho, jako zorničku svojich očí — a syna toho učinil svet — Turkom!“

Niko modlil sa skrúseno pred oltárom.

Kulin priblížil sa s vojskom ku Krivici. Na pyšnom koni viedol satanských súdruhov svojich.

„Psia rája,“ hovoril Kulin, „skryla sa a nám zanáhal prázdne hniezdo svoje. Či snad ti psi blatom nás chcú nakrmiť? Kauri, spálenisko najdete na mieste brlohov vaších.“

Kulin, ktorý slovami už víťazil, popchol koňa a s družinou svojou vstúpil do Krivice.

Práporečník bašov.

„Pálte tie osie hniezda,“ rozkazoval Kulin. A jeho súdruhovia, rozprehnú sa po Krivici, išli vyplniť pánov rozkaz.

Podpalačom sa práca zle počala daríť. Ku ktorému domu blížili sa s ohňom, popozdravili ich strelbou v dome ukrytí Bosniaci. Rany padaly a Turci v zmätku volali: „Allah kerim.“

Keď Niko dopyčul výstrely dieferdanov, hlasite modlil sa:

„Bože! Ty verný Otec ubiedených Bosniakov! Posilňuj mužov, ktorí za slávu Tvoju bojujú a Krista, syna Tvojho Turkom haníť si nedajú. Vyslyš túto modlitbu svojho starého slúžobníka, ktorý Ťa vzýva i vtedy, keď nepriateľ páli domy a ničí vyznavačov Tvojich.“

Krivica horela na mnohých miestach. Strašný boj zúrila po ulicach a po domoch. Výkriky: „Allah,“ „Kristus,“ tam byly najbôľnejšie, kde smrť najviac koristila.

Turci víťazili.

Víťazili?!

Na rozkaz Kulinov mal sa kostolík, v ktorom bol pokrstený, podpáliť. Kulin s mužmi blížil sa ku nemu.

„Chliev Nazarenov podpálte,“ volal zdievec.

Pri kostolíku zastavili sa Turci. Sto dieferdanov chránilo chrám, ktoré Turkov riediť počali.

„Begovskú odmenu dám tomu,“ zvolal rozvsteklený Kulin, „ktorý kostol podpáli. Tých psov v chráme upražiť musíme!“

Turci chceli si vydobíť skvelú begovskú odmenu, preto znovu blížili sa počali ku kostolu.

„Allah je s kaurínmi,“ volali Turci, keď znovu guľami pristavení boli.

Do Krivice vstúpil Bukim.

Jeho mužovia s výkrikmi „Ježiš,“ a „Allah,“ blížili sa ku kostolíku.

Keď to Kulin zbadal, že Bukim sa ku kostolu blíži, kričal: „To je ten pes Neretovský! Otroci, tu je tsorbadšia¹⁾ ráji kresťanskej, preto pálte mužov Bukimových.“

Výstrelmi víta Kulin Bukima. Z predu páli do Kulina Bukim, od kostola riedia Ku-

¹⁾ „Pán života.“

linovcov mužovia z chrámu. Smrteľný zápas, výkriky ranených a tiché stonanie umierajúcich, rehot koní a oheň v Krivici urobily celý boj strašným. Bosniaci o boji tomto vyprávajú si: „Nebol by si sa dva „Otčenáše“ pomodlil a Kulin bol zničený.“

Keď Kulin videl, že je premožený, v najväčšom zmätku s hroznou kliatbou z boja sa vysvobodil, i uháňal do blízkeho hája, Bukim a Ali nasledovali ho, i zastavil sa v háji pri jednom hrobe. Nad hrobom bol postavený kríž. Keď beg z koňa zostúpil, pristúpil ku krížu, i kopal ho nohou v bese svojom. „Psi neretovskí,“ hovorí Kulin, „ja vám ešte hrob vykopem.“

„Ali,“ hovoril Bukim, „pozri ten poturčenec nohou kope kríž, ktorý značí miesto, kde matka tvoja je pochovaná.“

Ali prelakol sa. Priložil k lícu dieferdan a vypálil na Kulina. Keď sa kuľa zastavila v kríži, spamätal sa Kulin.

„Ha, vy psi kresťanskí,“ volal zúrivec a položil ručnicu k lícu. „Toho starého psa pozdravím“

Kulin vypálil a -- Bukim zrútil sa z koňa. Bolo to vecou jedného okamihu.

Ali klakol ku otcovi.

„Pochovaj ma pri matke,“ šepkal Bukim a — skonal

„Otče, ty ma opúšťaš? . . . Už si onemel“

I vyskočil a zalamoval rukami.

Kulin znovu priložil ručnicu k lícu i namieril na Aliho.

„Nie,“ riekol Kulin a odložil ručnicu.

„On je nie vinný a líbi otca svojho.“

I vzdialil sa chytro.

Boj v Krivici sa ukončil.

Bosniaci zvíťazili.

Bukimovi mužovia stáli pri mrtvom pánovi svojom.

Z Krivice priniesli Bosniaci popu k mrtvému Bukimovi.

Nemocný Niko posvätil vykopaný hrob. Bosniaci vložili šlachetného Bukima do hrobu.

„Deti,“ hovoril k pristojacim Niko. „My sme dnes zvíťazili s pomocou Božou a Bukima, ktorý nám víťazstvo vydobí. Ja deti moje, tvrdšie umierať budem, keď baša náš

padol. Mrtvý muž, ktorý v hrobe svojom leží, chránil nás vždy pred sverepými begmi. Vernosť svoju k nám smrťou svojou potvrdil. V tajnom hrobe, ktorý tuto leží a o ktorom neviete, kde sa tu vzal, leží Bukimova žena, Bosniacka, ktorá i v Neretve verná bola Spasiteľovi svojmu. Pri nej bude ležať váš priateľ Bukim baša, ten podivný Turek.“

„Otče, otec môj nebol Turkom,“ riekol Ali, „on bol pravoslavným kresťanom, jako vy všetci.“

„Otče starušký, či si mal syna Sávu?“

„Keď nás kostol chránil, vtedy ho Turci zajali,“ odpovedal Niko trasúcim hlasom.

„Pozri do hrobu,“ ukazoval Ali, „v ňom leží tvoj mrtvý syn — Sáva.“

Niko striasol sa.

„Môj otec chránil vás všetkých, bo i on bol kresťanom. On sa ti, otče, len vtedy chcel dať znáť, keď by bol Bosnu od Turkov osvobodil.“

Môj synu drahý, zvolal bolastne starušký Niko a nahol sa nad otvorený hrob.

„Sáva môj,“ vzdychol si a nežil viacej nešťastný starec.

Bosniaci poplakali horko, i oddali svätej zeme Bukima a Niku, i smutní vzdialili sa.

V.

Ali ostal samotný sedieť pri troch hroboch.

Hlavu podoprel si rukou a myšlienkami bôlnymi zaoberal sa. Tvár jeho obladla a oko pokropilo hroby svojich milých.

Ali modlil sa dlho, dlho.

„Otče môj, Otče môj, povedz matke, že som kresťanom. Starý otče, odpusť všetky viny svojmu synovi. Matko drahá, oroduj za mňa u Boha večného, aby ma chránil a opatroval. Hroby moje, vy jediné poklady moje, nech vás Bôh opatruje. Prijde ten deň, kde i ja pri vás ulahnem, kde všetci spolu milovať sa budeme.“

Kulin zaujal Neretvu.

Gabriela, ktorá pri ťažení Aliho do boja v Neretve zostala, padla v moc Kulinovu.

„Hoj, keď Ťa Kriste a Tvoj svätý kríž poškvrnili blázni prorokovi, beda Kulinovi, beda polmesiacu,“ hovoril Ali, keď odchádzal od hrobov. „Gabriela moja, výminku prvú

som vyplnil: ja som kresťan! Druhú žiadosť tvoju, aby som sa stal hajdúkom, teraz idem vyplniť. Len jako hajdúk, môžem ťa z Neretvy vysvobodiť. Matka Božia, ja vysvobodím Tvoju ctiteľku.“

Tak volal mladík upierajúce zraky svoje k nebu.

Krásna je Bosna.

Tu údolie zelené, ovlažené potôčkami, obohnané ozornými skalami, rozprestiera sa; tam rieka ticho, zase hrmotom beží k cielu svojmu; tamto staré stromy ozdobené bujným listím šopocú čosi tajného mladým stromom; tam zase pták vyspevuje piesne svoje hájnikom a zeleným horám; tu zase prepašť otvára sa i v sebe prechováva rozličné tajnosti. To je Bosna vlast hajdúkov, ktorú Turek ešte nikdy nepodmanil.

Pozrite v pravo a v lavo tie veľké skaliská, medzi ktorými ten potôčik snaď len preto tak chytro tečie, aby tam ten koník, ktorého hajdúk napája, jeho vodu nepopil. Náš hajdúk ozdobený pištolami a dýkou díva sa na svojho koníka, jako mu chutí studená vodička.

„Nepi tolko, Čorko,“ hovoril ku koníkovi hajdúk, ktorý, jakoby bol porozumel žiadosti hajdúkovej, prestal piť vodu. „Ešte máš príkru cestu vykonať. Stúpaj pokojne a nelakaj sa ptáčkov a diviny; tu ťa už turecký alagon prenasledovať nebude.“

Hajdúk sadol si na koňa, ktorý po známom chodníčku pokojne stúpaj napred.

„Hoj!“ zvolal hajdúk po chvíli.

Čorko zastavil sa.

„Čorko,“ pohladkal si koňa svojho hajdúk. „Ty len stúpaj, bo ja so sebou hovorím.“

„Čorko stúpaj napred.“

„Tam je skala harambašova¹⁾ tu už i stráž rozostavená bude, a ja heslo dnešnie neviem,“ hovoril sám k sebe hajdúk. „Dnes je deň sv. Iliá, a — ba tak je, — dnes je našim heslom: „Gabriela.“ Statný harambašo! Kto vie, kde je tvoja dcéra Gabriela! Nuž ale drahá je Turkom ona, bo my Turka ničme pre ňu. Ten psí prorok učí svojich sprostých vyznavačov, že naše device sú pre

¹⁾ Tak sa volá vodca hajdúkov.

jeho vyznavačov stvorené! No, že tomu nenie tak, za Gabrielu sme sa prorokovi mnohými psami zavďačili. My hajdúci najlepšie vieme Turkom korán vykladať.“

Skala, jako hrad pevný, vyčnievala za horou pred hajdúkom.

„Už hneď budem v tábore harambašom,“ riekol si hajdúk. „Čo? či stráž vymrela, že ma žiadna nepredstavila?“

„Števo,“ ozval sa zrazu jedon muž zpoza stromu. „Načo nám je tvoje heslo, keď ťa poznáme. Keď si Čorka napájal, my sme už vedeli, že ty ideš.“

„Sáva,“ hovoril hajdúk k strážnikovi, ktorý k Čorkovi pristúpil. „Ja myslel, že stráž vymrela.“

„Vidím,“ hovorí Sáva, „že tvoj Čorko je ustatý.“

„Z Krivice sa cez tieto skaly predrat,“ odpovedal Števo, „a k tomu keď Turci nadbehujú pred hajdúka, aby jich huryskám zaslal, svedkom mi je sv. Ilija, nenie to veru malá práca i pre Števu i pre Čorka.“

„A čo v Krivici?“ spytuje sa Sáva.

„Pokým s nami náš harambaša Žulu krstil,“ odpovedal úsmešne Števo, „zatiaľ i v Krivici Turci blato žrali. Nevie, kde sa ti psi doberajú, keď jich hajdúci každý deň ničia? A dobre, že je mnoho tých Turkov, bo ináč by ani hajdúkov nebolo. Čo je nového v Krivici? Tam Turkom Bukim vysvetloval koran, a na česť našu, dobre ho vysvetlil. Len škoda, že Bukim v zemi leží! Ty si baba Sáva, že všetko chceš vedieť.“

I odjazdil Števo.

Skala harambašova, ktorú otáča hustá hora, má v sebe rukou ľudskou vykresané diery, ktoré hajdúkom za izby slúžia. Pred skalou medzi hajdúkmi sedel Marko harambaša. Tvár Markova je uhorená, má hajdúcky pozor, pevný zrast, červený pás s pištolami a na hlave čiapočku s vodcovským perom. Hajdúci, keď pozreli na Marka, hovorili: „To je harambaša.“

Števo predstúpil pred harambašu.

„Čo nového v nevolnej Bosne?“ spytuje sa Števu harambaša.

„Turek páli dediny naše. Hajdúctvo nevyhynie,“ odpovedal Števo.

„A Krivica?“ spytuje sa Marko.

„Otec popa umrel. Kulin, ktorý zastrelil Bukima, je zničený. Spahovia zaujali Neretvu,“ odpovedal Števo.

„Deti,“ riekol Marko. „Sláva Bohu a Bohorodici, že Kulin je zničený. My Neretvu, to hniezdo osie, tých čertovských poturčencov, navštívime. Nám poslal Neretva bola svätá, teraz keď sa v nej poturčenci zahniezdili, včely podkadiť musíme.“

Hajdúci sa usmiali, i riekli: „Poturčencom to škodiť nebude.“

„Deti,“ riekol Marko. „Ďakujte Bohu, že nás stvoril za Bosniakov. Deti, dnes bude pekná noc a škoda Turkom dopriať sna. V Unici sú besní spahovia, tých navštívime.“

Hajdúci sa usmiali a povedali si: „To je harambaša.“

„Deti,“ povedal vážne Marko a zablyskly sa mu hnevom oči. „Dnes je deň Gabrielin. Málo je spahov v Unici na obetu za kresťanskú devicu; preto pripojíme k nim i spahov v Zahradnici.“

Hajdúci si šopcu, čo Marko myslí, že to dobre bude.

„Vidím, že ste hajdúci,“ hovoril Marko, „bo práca od harambašu vykázaná lúbi sa vám. Subič,“ hovoril k jednému hajdúkovi, „počastujte sa víkom spolu. My musíme byť milí i tomu psiemu prorokovi, keď jeho neverným nasledovníkom víno odberáme a sami ho popijeme.“

Hajdúci usmiali sa na túto poznámku i veselo sa zabávali.

Po skalách ozývalo sa silné hvízdanie.

„To stráž naša,“ zvolal Marko.

Hajdúci poskákali a držali pušky pohotove v rukách.

„Kto sa osmelil v skalách našich nás prepadnúť?“ spytuje sa kolostojacich Marko.

„Harambašo,“ ozve sa jedon hajdúk. „Stráž vedie sem jednoho mladého Turka. Chudák pes, snaď ešte nezažil háremské radosti a už umreť musí,“ riekol posmešne hajdúk.

„Jovan,“ riekol prísne Marko. „Ty si harambaša, že súdiš? Nie si hajdúkom, keď právo hajdúcke nepoznáš!“

Sotva dohovoril tie slová Marko, a už s mladým Turkom zastáli si štrážnici pred harambašu.

„Krstič, čo to za dieťa?“ spytuje sa Marko hajdúka.

„Sláva Bohu a Bohorodici,“ poklonil sa hajdúk. „Otče harambašo, zatúlal sa Turek do hôr našich. Blúdil jako dieťa. Na ohlas náš neodpovedal, preto som položil ručnicu k lícu, aby som mu heslo naše v známosť uviedol. Keď videl úmysel môj, zvolal: „Gabriela,“ a ja nevypálil som, že zvolal heslo naše. Tu ho máš, otče.“

Mladý Turek bludý, jako veliký hriešnik stál pred harambašom. Keď Krstič povedal: „Gabriela,“ začervenela sa tvár jeho.

„Turku,“ hovoril Marko, „ty dľa zákona hajdúckeho umreť musíš. Že si ale mladý, mám lutosť nad tebou, a aby si sa pred smrťou vyhovoriť, hovor, čo vieš.“

„Marko, harambašo,“ riekol ticho mladík. „Smrti sa nebojím. Ja som počul, že sú hajdúci vždy milosrdní, keď krestana súdiť majú pre zločin, že Bosnu miluje.“

„Tys' krestan, Turku?“ spýtal sa Marko.

„Verím v jediného Boha, uznávam Krista za môjho Spasiteľa a Duchu Svätého mňa posväťujúceho. Verím i v Bohorodicu,“ odpovedal Turek.

Hajdúci zvedave hľadeli na neho.

„Ty si teda krestan?“ spýtal sa ho Marko zase.

„Áno, krestan!“ odpovedal tento. „V Neretve porodila ma matka Bosnička, a Bukim baša, ten podivný Turek, syn Nikov, môj otec ma pokrstil. Marko! Ty si poznal Bukima. On padol za kríž pri Krivici, Kulin ho zavraždil. Keď do svätej zeme pochoval som otca, pospiechal som po boji do Neretvy, ktorú, pokým som otca pochovával, zaujal Kulin beg. Ja som vyhladal ňa, bo stáť sa chcem hajdúkom. Krásno veno som ti pri-niesol: naučenia, jako vydobiješ Neretvu, a zvesť, že dcéra tvoja Gabriela, moja drahá Gabriela, v Neretve žije.“

Marko sa predesil a hajdúci stáli omračení.

„Hovor!“ rozkazoval Marko. „Gabriela je v Neretve?“

Ali, bo on to bol, pokýval hlavou i ticho si vzdychol.

„Keď Rakovec napadli spahovia,“ rozprával, a ty vtedy bol si v Sarajeve, jedon dellys¹⁾ uháňal na alogonovi s dcérou tvojou ku Žule. Ja jako aga, pri Rakovci zničil som poturčencov a dcéru tvoju som osvobodil.“

Marko dal hajdúkom znamenie a tito sa oddialili.

Dlho hovoril Marko s Alim a tento všetky tajnosti svoje harambašovi povyprával.

„Ali, tys' hodný, abys' stal sa hajdúkom. Podaj mi svoju ruku.“

Ali podal Markovi svoju ruku.

„Prijímam ňa za syna a za hajdúka. Keď Gabrielu osvobodíš, staneš sa prvým hajdúkom.“

„Deti,“ hovoril potom Marko k hajdúkom, „prijmete zaťa môjho za hajdúka? Zajtra privedie moju Gabrielu medzi vás. Po hajdúcky vydržiavať budeme svadbu.“

Hajdúci vyhodili fezy svoje s vískaním do povetria, tešiac sa novému hajdúkovi, Alimu.

„Hajdúci,“ volal Marko, „pomodlime sa!“ A všetci hajdúci klakli a modlili sa.

VI.

Pod hradom Neretvou rozprestiera sa tichý, lúbezný hájnik.

Pod jedným stromom pokojne ležia v tráve dvaja hajdúci. Chvilu neukracujú si rozhovorom, ale mlčky každý v dúmaní si niečo predkladá a o tom premýšľuje.

„Sáva,“ pretrhol tichým šepotom mlčanie jedon hajdúk, „haluzy suché pod nohou pukajú; niekto sa k nám blíži.“

„Števo,“ riekol druhý hajdúk, „to je sám Ali.“

„Tak je, to je Ali,“ odpovie Sáva, ktorý sa ubezpečil, že Ali k nim sa blíži.

„Čertovský to krik,“ riekol Ali, ktorý k hajdúkom pristúpil. „Kulin to v Neretve vystrája. Noc je krásna a nič my vykonať nemôžeme.“

Ali zahodil dieferdan i lahol si k súdruhom do trávy.

¹⁾ Strážcovia bašov a begov.

roz-
jedon
tvoju
il som
dil.“

tito sa

všetky

úkom.

. Keď
haj-

úkom,

Zajtrá
o haj-

ím do

Alimu.
e sa!“
sa.

ra sa

tráve

hovo-
pred-

čenie

u pu-

to je

ktorý

ktorý
pretve
konaf

k sú-

„Čakať musíme a uvidíme čo Bôh dá,“ hovoril po chvíli Ali. „Výprava naša sa nám podarí; chválu od harambašu obdržíme.“

„Ali,“ riekol Sáva, „známy si ty v Neretve?“

„Jako ty poznáš svoj dieferdan, tak ja poznám Neretvu. Pozri v lavo v hrade to svetlo, tam je sieň, v ktorej divan sa vydržiava; na pravo to svetlo, ktoré tak biedne svieti, horí v izbe Gabrielinej . . . Ona teda žije! . . . Tam, kde sú múry hradu najpriekrejšie, tajné sú dvere, ktoré nás do hradu povedú. Rád bych počul Kulina poslednie „Allah kerim“ povedať a s nim sa po hajdúcky porozprávať. Ty Sáva pôjdeš so mnou do hradu; Števo nás dočká pod hradom. Pozrite!“ povie radostne Ali, „divan zakončili poturčenci a v sieni svetlo nehorí. Matka Božia, buď s nami! Junáci, napred!“

Gabriela sedí v komnate svojej. Umúčená, bojzlivá je jako v klepci srnka; vše si vzdychne a zamyslí sa.

„Ali,“ hovorí si tíska, „čo tak dlho neprichádza oslobodiť svoju Gabrielu? Či ešte výminky moje nevyplnil si? Bože, čo som len Aliho výminkami trápila! On ma miloval! . . . Bohorodica, smiluj sa nad Gabrielou a poteš jej smutné srdce . . . Strašný si ty Kulin! Hovoril, že psa Aliho zastrelil! Podlý jeho jazyk. Bôh moc svoju v stvorení ľudí preukazuje, a ľudia vraždia sa! Strašný si ty falošný proroku, keď zdivočuješ vyznavačov svojich. Nebe si si utvoril, ktoré Bôh peklom nazýva. Bože, či Kulin ma nezabije? Ale nie, to sa stať nemôže! Načo, Bože, vydávaš nás do rúk nepriateľov svojich! Otče môj, otče! Tys' vychoval dcéru, a nevieš, nevieš, čo sa stane z nej! Oj Bože, Bože môj!“

Do sieni vstúpil Kulin.

Gabriela odvrátila sa tvárou od bega a tíska vyriekla: „Satan.“

„Gabriela, ty huryska nebies,“ lichotil jej Kulin. „Jako pták za hájom, jelen za zdrojom čerstvej vody, tak túžil som ja za tebou! Ti psí begovia, ktorí radili mi, jako mám ničť ráju, okradli ma o hodiny drahšie nad éden prorokov, ktoré som s tebou, pri tebe stráviť mal. Či džinovia v srdci tvojom

zapísali Kulina, otroka tvojho? Gabriela, kaduna moja! Obejmi svojho biedneho otroka a utvor mu éden láskou svojou.“

„Kulin,“ odpovedala rozmrzeno Gabriela, „kto obraz Matky Božej v kapličke rozdrípal —“

„Huryska prorokova —“

„Kto spreneveril sa viere Kristovej —“

„Kaduna moja —“

„Ten mňa nikdy živú mať nebude! Keď umoríš i telo shovádiľosťou svojou, — duša je preca — Kristova.“

Do sieni vstúpil Ali a Sáva.

„Ali môj,“ zvolala radostne Gabriela i pribehla k Alimu.

„Ha, vy psi,“ besnel sa Kulin. Sáva držal ho v rukách svojich.

„Begu,“ oslovil ho Ali, „jestli máš nejakú dušu, priprav si ju pre čerta, bo umrieš!“

Sáva hodil Kulina na zem, vytiahol dýku a nasadil ju na Kulina.

„Počkaj, Sávo, zapchaj kobercom hubu tomu psovi, aby mu od strachu duša do pekla nevyletela. Gabriela, čiś vernou ešte Alimu? Ali žiadosti tvoje vyplnil — a tys' s poturčencom.“

„Ali môj,“ prosila bôľne Gabriela. „Nevinná som! Jestli je to hriech, že teba milujem, nuž som v samote mojej zhrešila.“

„Dosvedč, že pravdu hovoríš, s Matkou Božou.“

„Matka Božia! Na rany Syna Tvojho Alimu smiem svedčiť, že som nevinnou.“

„Gabriela moja,“ objal i bozkal Ali Gabrielu. A v náručí muža prvýraz spočívala Gabriela.

Ali prerezal kyndžalom koberec na úzke pásy, ktorými Kulinovi ruky a nohy poviazal.

„Sáva,“ obrátil sa k tomuto Ali, „pust toho psa, štekať už nebude.“

Sáva pustil Kulina, ktorý trochu mrmlal i utíšil sa.

„S prácou sme napolo hotoví,“ riekol Ali. „Mám ešte prácu v kapličke.“

„Ali môj, nepoznáš kapličku,“ riekla žalostne Gabriela. „Kulin ju v besnote svojej rozbúral.“

„Bože, ja som žobrákom,“ zvolal Ali. „Kulin, veľiké sú hriechy tvoje! Prijdeš na

súd Boží, kde odmenu skutkom svojim podobnú, od Boha obdržíš, ktorého si zaprel. Sáva, s dcérou harambašovou dočkáš ma na určenom mieste. Ponáhľaj sa. Števo vás pod hradom očakáva. Gabriela drahá, nasleduj Sávu!“

„Ali môj,“ prosí úzkostne Gabriela, „poď i ty hneď s nami!“

„Neboj sa duša o Aliho, on príjde za vami.“

„Poď s nami drahý môj,“ hladí naň prosiac Gabriela. „Ja som len pri tebe istá.“

„Hajdúka musí poslúchať deva, čuješ Gabriela?“ riekol prísne Ali. „Nevyplníš žiadosť moju?“

Gabriela odišla so Sávom.

Ali vstúpil do kapličky.

Poviazaný Kulin stenal vo väzbe. Pohýnal rukama i nohama, zviľal sa po zemi a zakúľal sa až ku dverám kapličky.

Ali pristúpil v kapličke k oltáriku.

„Bože!“ hovoril k sebe Ali, „obraz je roztrhaný, a majetok otcov za ním ukrytý, zmizol . . . A Kulin nebude prehŕňať sa v otcovskom majetku! Naposledy vidím ta kaplička moja! Tu obdržal som krst svätý, a tu matka moja so mnou sa modlievala! Všetko prešlo a ja na svete som už len sám.“

Kulin, ktorému pri hádzaní sa z úst koberec vypadol, silným hlasom volal: „Spahovia, begovia, pandúri, otroci!“

Ali pristúpil ku dverám, ktoré, že pod nimi Kulin ležal, otvoril sa nedaly.

„Ten pes ma zatvoril,“ riekol Ali. „Živého ma Kulin mať nebude. Jako hajdúk umreť musím!“

I pristúpil k okienku a tým sa von díval.

„Ohník horí,“ hovoril Ali. „Gabriela je na svobode. Matka Božia, ja tiež hneď budem svobodný.“

„Sem spahovia!“ kričal Kulin. „Ten pes, ktorého som pod Krivicou kuľou diabľovi zaslal mohol, hádzal blato do brady mojej!“

Ali ešte raz otváral dvere, ktoré ale ani teraz otvoril nemohol. Teraz klakol si pred oltár a modlil sa: „Bože môj! Pre Krista buď mne milostivý! Otče, matko! Hneď som i ja pri vás.“

Ali vstal hore od oltára i prežehnal sa svätým krížom. Išiel za oltár a silno dupol nohou, i otvorily sa mu dvere.

„Ti psi nevyňuchali pracháreň,“ pokojne hovoril Ali: „Kriste, toto bude hajdúkova smrť. Bože, buď mi milostivý! . . .“

Ali hodil oheň do prachu.

Neretva vyletela do povetria . . .

„Sávo,“ riekol Števo k prestrašenému hajdúkovi, keď výbuch sa stal. „Sávo, my sa k otcovi harambašovi bez toho hodného hajdúka vrátíme. Či znáš, čo ten výbuch znamená?“

Sáva pokýval smutne hlavou a horké slzy naplnily jeho oči, čo sa mu od malička nikdy nestalo.

„Hajdúci bratia,“ sputuje sa zadivená Gabriela, „čo ten strašný výbuch znamená?“

„Ali vyhodil so sebou Neretvu do povetria,“ riekol smutne Števo.

Gabriela padla do mdloby. Hajdúci vzali ju na ruky i pospiechali k voľným horám.

Harambaša s radostou uvítal dcéru svoju polovic mŕtvu no — osvobodenu. Keď hajdúci Markovi vyprávali, jako Neretva i s Alim zahynula, povedal harambaša:

„Čo tam po Neretve! Ja som ztratil syna a pravého hajdúka, vy budúceho harambašu, jakého voľný Balkán nevidel!“

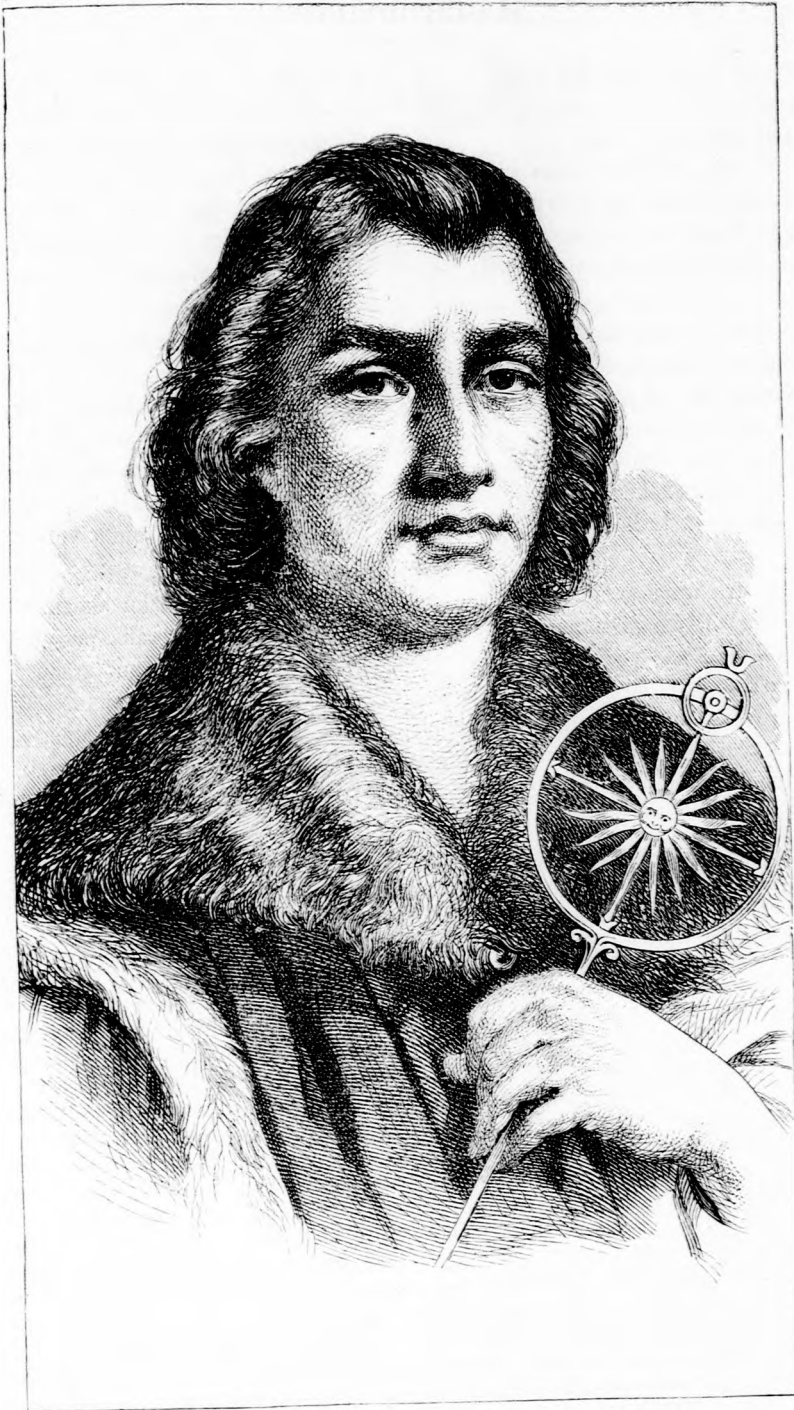
Oko harambašovo sa zarosilo.

A Gabriela?

Gabriela padla po smrti otcovej, ktorého miesto zastupovala, v krutej seči za Krista a svoj národ.

Poslal trasú sa neverní Turci pred jej menom a ľud srbský ospevuje hrdinské činy jej.

Bože môj, kedy že i rodu nášmu rodiť sa budú takéto devy?!

Nicolous Copernic

Maďaromanom!

Ešte že vraj v tej bábelskej Pešti,
Na učbárskej sediac stolici,¹⁾
Kýsi kuvik kuviká a vreští
V uši vám, slovenskí mladíci,
Že čo dvakrát desať liet uplynie,
I posledný Slovák sa pominie!
— Gebulu ten mal vo sklenici. —

Len že čestné chystaj mu diplomy,
Ty učená Akademia!
On je Hadúr ten, čo strúha hromy,
A Slovákov razom zabija.
Ozaj, či len čítal dejstva knihu?
A či to len šampaňského rihu
Ozvena mu z hrdla zavýja?

Len mu chytrý úrad vyšší, masný!
Veď mu za tým piští pochúťka;
Že ten krákor o nás vedie hlasný,
Čo inšieho k tomu pohnúťka?
Lež my jedným dnu, von druhým uchom,
Čo kto lačným prorokuje bruchom,
To len kára osla vrzúťka.

¹⁾ Dňa 29. jan. držal Hettyey, professor filologických vied na budapeštskej kr. centrálnej učiteľskej prípravovni „duchaplňú“ prednášku prednášku o maďarisácii Uhorska, i povedal medzi iným i toto: „Úloha učiteľstva, najme ale štátnych a nekofessionálnych učiteľov, je u nás tá: aby jedonkaždý z nich so všetkou silou pracoval na rozšírení maďarčiny, na celkovitom pomadžarčení Uhorska, Kto to z učiteľov nečiní, ten doprosta pracuje proti svojmu povolaniu. Budúcnosť Uhorska zpočíva jedine v maďarisme, a preto všetky ostatnie národnosti nevyhnutne podrobiť sa musia tomuto v Uhorsku jedine prirodzenému činiteľovi. Ostatnie národnosti sú tak malicherné, že úplne niet možnosti, aby ďalej udržať sa mohly. Civilizácia maďarského živlu tak mohutným krokom zo dňa na deň napreduje, že úplné zavřšenie maďarizácie Uhorska s istotou očakávať sa môže už behom budúcich dvoch desaťročí t. j. do konca bežiaceho stoeletia. Že tomu skutočne tak, to najlepšie dokazujú národnostné pomery dolnej zeme; tam nachádzal sa predtým valný počet slovenských obcí, ktoré sú už teraz úplne pomadžarčené, tak, že už len v daktorých jednotlivých obceach nachodí sa ešte dakolko veľmi

Nebojme sa, kým sok má učbárov,
Ktorí s bubny lovia zajace;
Nechajme že len tých tarandárov,
Nech že sa jim vóla vyhace.
V nemom zajtrá bude hlvieť tichu
Ten, čo sa pre bujnosc a pýchu
Dnes do vlastnej kože nepracje.

Veď len odnárodňujúce spolky¹⁾
Snujte vy, streštení bludári!
Ale zaviaznú vám v bahne volky,
A čo kujete, sa nesvari.
Že vraj národovcov na lep chytať!
Ej, musíte sa jich najdriev zpýtať,
Či vám vďační budú volíari?

Či tušíte asnaď blízku zkazu,
Že si v srdce raka prajete?
Že želajúć nás pohltnúť zrazu,
Kúkol nenávisti sejete?
Tisíc liet spoločne strvávame,
I teraz vám bratskú podávame
Ruku, — a vy na ňu plujete!

starých ľudí, ktorí hovoria po slovensky, ale tiež už nadmier chybnje. — Tu uznať musíte, že slovenský ľud úplne nie je schopný kultúry; chcete-li z neho niečo vyvieš, je to možné jedine pomocou zmaďarčenia ho. Pracujte teda snažne v tomto smere, a buďte ubezpečení o tom, že získate si veľiké zásluhy nie len o maďarský národ a našu milú vlasť, ale zaroveň i sebe zabezpečíte skvelú budúcnosť, lebo takéto zásluhy naša vláda nikdy neopomine *náležite odmeniť*.“ — Takto hovoril prof. Hettyey ku slovenským šuhajom i zveleboval germanisáciu Pozňanska, ujisťujúc, že tak jako Prusom tam, i Maďarom v Uhorsku pokračovať treba, bo vraj „istotne prijde doba, v ktorej my Maďari to, čo docielilo Prusko pri Sedane, budeme-li jedno telo a jedon duch: docielif môžme pri Belehrade!“ Viď „N. Nov.“ roč. IV. č. 14. Red.

¹⁾ Snemový poslanec Steiger a s nim nekolko maďarských a maďarónskych treštcencov sriaďovať začali koncom januára spolok pre zmaďarčenie Nemaďarov, nie len v Peštbudíne, no i po celom Uhorsku. „Bohumilý“ spolok tento prijal meno: „Magyar szövetség“, i predložil stanovy svoje ministerstvu, súčasne vydal brožúru pod

Beda vám — a s vami nám prebeda,
 Jak sa k vlasti lotor prikradne!
 Čo predošlost spolu spriadla šedá,
 Veru sa v ničotu rozpadne.
 Len svobodný Slovák zná sa hýbať,
 Otroka budete darmo šibať:
 Ten v ohnivej peci ochladne.

Kto za takú vlast sa v boj vydáva,
 A na kocku život položí,
 V ktorej i prirodzeného práva
 Vzácny poklad sa mu zúboží?
 Nahý zobrák nemá čo utraťiť,
 Jedno mu kamkoľvek sa obráťiť; —
 Ale čo ten vlasti osoží?

Avar, Hun a Tatár nás nezničil,
 I Turka sme útok prežili;
 Dobrý Hospodin nám dobre žičil, —
 A my sme i vás pritulili:
 A vy, hŕstka proti tam tej sile
 Teraz by ste sa čo družstvo spilé
 Dúskom nás vychlastať strojili?

Rodáci! . . . nám hrozia roty zhuby,
 A my, čo že? . . . driemať budeme? . . .
 Tu pred živým Bohom složme sluby,
 Že za národ náš i umreme!
 Sem, kto verný Slovák, ruku vernú,
 Že, kým pod zem nelahneme čiernu, —
 Čo hneď peklu v oči staneme!

Ludovít Žello.

menom „Jelszavavunk“ s nasledujúcim betárskym obsahom: „Pôvodca postráda systematickú organizáciu Maďarstva; panslávi ju vraj majú, a čoby jej i nemali, ľahšie sa hýbu, bo negovať a oponovať je vždy ľahšie nežli pozitívne pracovať. brániť sa ľahšie nežli napádať. Aspirácie národností drží za neodôvodnené; nám udržovať naším štát maďarského Uhorska. Ostatne celú národnostnú konfúziu pochopov, sme si len my sami spravili, hovorí on, lebo sme boli proti národnostiam prigenerozni (!) a mali sme primnoho nonchalance, tak, že oni celky pohodlne udomácnili tuná názvy „románskej,“ „slovenskej,“ „srb-skej národnosti.“ Ja najviac jak bych dovolil hovoríť o cudzojazyčných spoluobčanoch, ale o národnostach nikdy. Nevravme, že sú v tejto krajine i cudzie „národnosti“, a nebude jich tu! a jestli sú tu naozajst, *tak zastavme si proti nim smele a statne a pomerajme sa kto z koho, (!!)* lebo v maďarskom štáte krom maďarskej, *nesmie byť inej politickej národnosti.* Predovšetkým by sme sa museli snažiť, aby naša maďarská národnosť v diplomacii zaujala prisluchajúco jej miesto, a síce jak pri konsulátoch tak poslaníctvach, potom ale i pri námorníctve. Súci maďarskí šuhajci nech vychovávajú sa na útraty krajiny k diplomatickému povolaniu. No najvýdatnejší prosriedok maďarizácie nachodí sa v ustanovizni všeobecnej zemskej obrany; honvédi sú jej prvým činiteľom par excellence, a preto nech sa Nemaďari tľupne assentujú (!) k honvédom, a Maďari do spoločnej armády. Nato sdeluje pôvodca hneď i plán k maďarskej reglementovej gramatike, prosriedkom styku (Fühlung) v gliede stojacích novákov; tak by sa naučili predovšetkým

maďarsky pomenovať všetky čiastky tela, a potom pohodlne i ostatnie veci; regimenty, ktoré by ale z čirých, alebo aspoň dla väčšiny z maďarských vojakov záležaly, majú sa dať garnisonou do nemaďarských stolíc. Maďarských učiteľov je v nemaďarských stolicach veľmi málo; tomuto nedostatku musíme tak odpomôcť, že honvédskech frajtrov (!), kaprálov a strážovníkov, ktorí sú čisti a dobrí Maďari, dáme kus vycvičiť za učiteľov, menovite pre horní vidiek. Tito by vychovávali mládež i občiansky i vojansky, a postavili by sa nad nich škôldozorcovia tiež vojanského (!) stavu. Mnoho závisí od knazstva; ono má v maďarizácii veľmi peknú (!) úlohu. Taxy, ktoré sa platia za maďarčenie priezvyšk, musia byť zrušené. Jedonkaždý kupec, remeselník atď. nech vrchnostenským nariadením prinútený bude, aby si nesmel inakšú tabulu vyvesiť, ako maďarskú. Mnoho vykonať môžu i naše dámy, keby v každých pár obcach založily maďarský vychovavací ústav, a v nich mešťanské a sedliacké dievčence darmo vychovávaly; áno i tak, keby maďarské služby držaly. Hlavní župani by mali viesť v každej stolici a v každom meste statistický protokoll maďarčenia, a maďarsko-národnostné povereníctva organizovať. Známí panslávski agitátori mali by sa i na sociálnom poli získať; zaplietť jich do našich spoločností a tak ochromiť jich činnosť. Takéto a podobné pokračovanie síce v panslávskych časopisoch mnoho kriku narobí, no u ľudu nebude mať opposície žiadnej, (???) ba oprotivne, v krátce dovedie nás k veľikým výsledkom.“ Vid „N. Nov.“ roč. IV. č. 15.

Red

Slovanskí krásoumelci.

Podáva *Pavel Hečko.*

(Pokračovanie a dokončenie.)

Hudobníci ruskí.

Pravoslávna cirkev v Rusku od svojho vzniku neužíva instrumentálnej hudby pri službách Božích, ale vokálnu, t. j. krásny harmonický spev, ktorý zvláste v chrámoch veľkomestských velebne sa ozýva. A tu pozorujeme dvojaký sloh: prvý môže sa *slohom italianisovaným* nazvať, ktorí cudzinci zo západu tu uviedli, a druhý je *jednoduchá a naivná melódia*, pochádzajúca od Grékov zároveň s náboženstvom kresťanským, je to spev Jána Damascenského. Medzi skladateľmi takejto vokálnej hudby vynikli: *Bartňanský* od r. 1751—1825; jehož *chválospiev Cherubínov*, je skutočne dačo anjelského. Jeho spevy sú jadrné, jeho harmonisácia je vznešená a jeho frázy prekypujú vrelým citom. Básnický sloh živý a srdečný jednoduchosť, ktorá až k tesklivosti zabieha, vyjádrená je dôstojnou cirkevnou formou v nadzmenenej skladbe. Bartňanský by sa ešte slávnejším cirkevným skladateľom stal, keby sa vkusom italským nebol dal konečne ovládať. Složil 35 cirkevných štvorhlasových koncertov, 10 pre dvojné sbory a jednu trojhlasovú omšu.

Po ňom sa vyznačil *Dektere*v, jehož koncerty sú dôkladne študované, jeho dokonalejšiemu spevu vadila tá okolnosť, že sa až prílišne sháňal po rouládach a že sa kombináciou hlasov iba povrchne zanášal.

Tretí vynikol *Sarti*, jehož skladby zvláste omša, majú ráz imponantný. To isté platí o jeho ôsmihlasovom ruskom Žalme sprievodom celého orchestru a 100 ruských loveckých rohov. Knieža Potemkin dal r. 1788 usporiadať v Jasoch veľkú hudobnú slavnosť, pri ktorej 500 spevákov provodzovalo skladbu od Sartóriho „Te Deum laudamus.“

K výtečným skladateľom cirkevnej hudby náležia ešte *Carcelli*, *Hirsch*, *Davidov*, *Kozlovský*, *Naumov*, *Turčénov* a *Lvov*.

Naumov složil dakolko zdarilých diel, *Hirsch* niekoľko cirkevných skladieb jako mod-

litbu: „Pater noster“ a „Kyrie elejson“, *Turčénov* usporiadal zase cirkevnie spevníčky pre štvorhlasy a *Lvov* získal si svojimi skladbami slavné europejské meno. Spevácke sbory Moskevské a Petrohradské, verejné jako súkromné, vydobyly si zaslúženú chválu a povest. —

Ponevác v cirkvi neužívano hudby instrumentálnej, prirodzené jest, že hudba táto i vo svetskom obore len neskoro a pomali sa ujímala a rozvíjala v Rusku. Počiatok predca učinil za Kataríny II., ktorá od r. 1766 na svoje útraty posielala nádejncov umelcov do cudziny, menovite do Itálie, aby sa tam vzdelali. Takýto bol prvý *Alex. Ablesimov*, ktorý sa stal tvorcom ruského vaudevillu. —

Pokým sa Rusi vo svetskej hudbe valnejšie vzdelávali, užívano k divadlu, ku komorným alebo dvorským zábavám a vôbec k produkciam hudobným samých cudzincov, Italianov a Francúzov. Od XIX. storočia ale počnúc, zmáha sa vždy viacej počet ruských hudobníkov, až sa hudba tak zakorenila, sdomonálila, že teraz sa ruský národ už i bez cudzincov dobre obísť môže, majúc vlastných povestných, europejskú slávu si vyzískavších umelcov.

Tak v sbore grófa *Zubov*-a, ktorý si sriadil znamenité quarteto, vynikol nevoľník *Longinov* čo solista na husle.

Okolo r. 1813 sriadené sú v Petrohrade šľachtické diletantské koncerty, ktoré hneď z počiatku tak sa darili a s takou obľubou prijímané byly, že predčily tak rečené pôstne koncerty, od riadnych umelcov dávané. V prvom takom koncerte vyznačil sa 18-r. *Lvov* na husle, dôstojník *Arsénev* na piano, 15-r. *Lvov* prednesením scény z Gluckovho Orfea. V druhom koncerte vynikol *Vsevoloj*ský, žiak *Bailletov* na husle a gróf *Vělhorský* na čello. Mimo to provodzavaly sa *Ouvertoury* od Che-

rubínho, Sinfonie od V. A. Mozarta. Zo všetkých nástrojov pestovano najviac: piano, čello, husle a — spev a to hlavne v kruhoch šľachtických.

Najoblúbenejší z ruských skladateľov v Petrohrade bol r. 1823 *Dušek* na klavír.

Čo sa ruskej opery týče, i tá počala rozkvetáť, pravda že z počiatku prekladom cudzích oper, až i tu vynikli spevci: *Semenov*, *Samojlov*, *Klimovský*, *Egermov* a iní. *Semenov* spolu i čo huslista. V Jan. r. 1825 otvoreno veľké divadlo v Petrohrade s proslovom od *Dimitrjeva* a s hudbou od *Alexeja Vierstovského*. V operách do ruštiny preložených vystupovali: *Philisová*, *Vesrazimská*, *Bulachov*, *Maksin*, *Lavrov*, *Grišiv* a iní.

Až do roku 1831 bola hudba v Rusku zvlášte ale dramatická iba prítočná, práve v tejto dobe ale objavily sa na obzore dramatickej hudby ruskej dve skvelé hviezdy, ktoré svojim bleskom učinené posial v dramatickej hudbe pokusy zastienili a iným cestu ukázaly, ktorou sa národní skladatelia ruskí brať majú. Hviezdy tie sú: *Alex. Nikolajevič Vierstovský* v Moskve a *Michal-Ivan Glinka*.

Vierstovský učiv sa zavčasu hudbe, menovite pianu, huslam, spevu a generalnému basu, počal už v 17. roku veku svojho pre divadlo ruské hudobné kusy skladáť, menovite vaudevilly, jíchž veľký počet složil. Preslávil sa ale opravdive hudbou k 7 operám složenou a síce ku kusom: p. *Tvierdovský* od *Zagoskina*; *dvanaásť spiacich dev* od *Sevireva*, podľa ballady *Žukovského*; *Askoldova mohyla* od *Zagoskina*; *Zjavný sen* od *Šachovského*; *Ukoliebavka kňažny Zorjušky*, k opere: *Gromoboj* a moskevský čarodejník, ktoré jak v Moskve tak i v Petrohrade s jasaním obecenstva prijímané byly. Jediná opera: „*Askoldova mohyla*“ dávala sa v Moskve aspon 300-krát a vyniesla direkciu najmien 1 milión rublov úžitku. V opere: „*Zjavný sen*“ rozvil *Vierstovský* naskvelejšie stránky svojho talentu, dodav hudbe svojej rázu úplne národného a melodiám vrelosti a vzletu ušlach-

tilého. V *Ukoliebavke* kňažny *Zorjušky*, sú veľkolepý slavnostný pochod a rozkošný ruský tanec, previatý duchom národným, skutočné perly.

Druhý geniálny skladateľ oper je: *Glinka*, ktorý si umienil národnú slovanú operu vypestovať, a k čomu on dvoma slavnými operami: „*Život za cára 1836*“ a „*Ruslan a Ludmila*“ učinil r. 1842. Už v prvej opere podal toho dôkaz, že slovaným skladateľom nenie viac treba cudzie vzory nasledovať, ale že z vlastného národa môžu čerpať nové pôvaby a krásy. Táto opera sa v samom Petrohrade r. 1866 273-krát provodzovala. Druhá zase opera „*Ruslan a Ludmila*“ stojí v čisto dramatickom ohlade ešte vyššie od tamedj kúzedlný svet poskytol fantasii jeho volnejší vzlet a rozsiahlejšie pole. Jak z melodií tak i z rytmov veje duch čisto slovaný.

Za jeho príkladom pokúsili sa i iní ruskí skladatelia tou cestou kráčať, ale posial ešte nikto nedostihol tých dvoch genialných skladateľov. Pripomenutia však zasluhujú: *Alexej K. Lvov*, ktorý složil opery: *Udina*, *Bianka a Ermo*; *Barón Vietiakov* v operách *Démon a Mazera*; *Kyj*, složil operu „*Kaukazský plenník*“; *Ptaujský* operu „*Paraša*“; *Dargomyjský* opery „*Rusalka*“, *Slávnosť Bachova a Amalat Beg*; *Artimovský* operu „*Záporožec*“; *Alex.-Nikolajevič Sierov*, ktorý složil tri rozsiahle a výtečné opery: „*Judita*“, „*Rogneda*“, a „*Taras-Bulba*“; on stojí najblíže k spomenutým už velikánom v hudbe.

Sokolský složil operu: „*Májová noc*“ v duchu slovanom; *Kašperov* složil operu *Búrka*; *Čajkovský* operu „*Vojvoda*“, s nouž vzbudil sensáciu; *Salamon* složil opery: „*Zamilovaný čert*“, „*Ruža karpatská*“ a „*Uprchlík estrellský*“, diela chválené.

Teraz majú Rusi, jejichž hmotné bohatstvo známe jest, viac hudobných spoločností a konservatorium v Petrohrade, kde sa vela talentov krásne rozvíja, slovom majú hojnosť výtečných hudobníkov, tak že ani nemožno všetkých uviezť.

Kamzík.

Prostonárodnia povest' od Nezabudova.

(Pokračovanie z roč. III. ¹⁾)

III.

Nestačil si dobre svoje napásť oči
Na ihre a bitke pánov a otroči,
Keď zadunie, až zem pod tebou sa trase:
Cvála ku potoku v nevidanej kráse,
Ktorá perom žiadnym opísať sa nedá,
Slachetných jelenov hrdosvorná črieda.
Smelo tu smelá zver zohne dolu šije,
A z bystrého toku občerstvenie pije.
Vstaneš a blížiš sa. Drobným krokom ona
Za vodou sa nesie na jedno pol hona,
A pije. Zastaneš a strašíš ju krikom:
Myslíš, hádam, v laku že ujde veľikom?
Len by nie! Na tvoj krik od riečneho brehu
Dajú sa jeleni do voľného behu:
A keď na to hladíš divadlo zďaleka,
Zdá sa ti, že hora pred tebou uteká;
A keď mesiac leje žiar na tie rožiská,
Zdá sa ti, že sa to nad tou horou blýska.
Polovníci viacej o jelenoch vedia,
Bo rozprávky o nich druh od druhu dedia:
No všetci to istia, že jích sila svieža
Poobracala už i nejedno knieža,
Bo slachetný jelen, ešte i keď padá,
Vrahom za ztratený život ranu zadá.
Tak zmužilý národ za život sa bije,
A hoc i podlahne, sláva jeho žije.

Vyslal už deň vopred na nebo zornicu,
Aby zo zeme noc hnala černolicu;
Už nad Geravami znamenajú zore,
Pokoj zmienil sa v ruch po dole i hore:
Tu z pomedzi vrúb a z tajomného bytu
Hnilec prebudený zlatožiarou svitu
Vykukne, a líku nechajúc širokú,
K bohatierskemu sa rozbehuje skoku.
Cestu neďaleký zatvára mu pahor,

¹⁾ Vehlásny p. pôvodca prítomnej básne, ktorá nás krásou svojou upomína na jediné v svojom obore spevy V. Hálkove „V prírode,“ prechorel predošlého roku tak, že nám v III. ročníku započatú básňu dohotoviť a doposlať nemohol. I čo sme mali robiť, — ponechali sme si jej dokončenie pre tento ročník mysliac, že i tak et. obecnstvu našemu milá bude. Kto by ju chcel mať celú a nebol posiaľ odberateľom nášho časopisu, môže dostať u nás celý III. ročník „Orla“ za 3 zl. r. č. Ostatne myslíme, že sme sa neprehrešili tým proti redaktorskej taktike, keď vidíme, že to samé i tie najvýbornejšie časopisy, jako je na pr. „Osvěta,“ robia.

A v jeho úzadí refaz kameňných hôr;
I zprava mu priechod zaháca i zlava
Tam srieborná hora a tu zlatohlavá.
Jak skočí na pahor a cestu prerazí?
V takom dumaní on, ďalej bežiac, väzí.
Zaskočí si prosto, i kosom zaskočí,
I na zdar Bôh, kde ho vedie dvojie oči:
Až sa dvíha razom — hneď je na pahore —
Skočí — a najde sa pri sriebornej hore.
Tá dúškom kladie naň srieborné okovy,
A slúžiť mu káže, i jak otrokovi
Mlčať. Tu on slúži za šesť dní a nocí,
A z Ježibabinej umknúť nevie moci:
Len si polohlasom o polnoci spieva,
No priam, keď sa budí pani, onemieva,
Až zlatým pableskom lavá hora strelí,
A srieborné putá na prášok rozmelí.
Oj, zavýska šuhaj, skočí a poď v nohy:
Dost' tamtá púšťa naň strachy a mátohy;
Posiela naň vetry, ihavy a sriene;
Sama za úskokom na metle sa ženie,
Metajúc vretená, hrabky a ometlá,
No neprevýši už moc zlatého svetla!
A srieborný hrad, kde slúžil stvorou nemou
Hnilec, môžeš vidieť i podnes pod zemou. ¹⁾

Junák požehnáva horu zlatohlavú,
A ona mu dá meč a takú úpravu:
Zatneš týmto mečom do zeme šesťrazí,
A on ti chodníček cez hory prerazí.
Len že pred seba hľad'; obzreť sa, chráň Bože!
Bo inak ti ani môj meč nespomôže.
Keď sa neobzreš, a preca sa privalí
Za tebou nevola: buď, človeče, stály!

¹⁾ Ladoveň abo Iadojaskyňa nedávno v doline poníže Pustopola najdená. N-v.

Red.

Švihni mečom a priam pomoc bude z neba:
 Nezroní ňa búrka, prejde ponad teba.
 Ďakuje i letí. Zem prvýraz udre:
 Pukne pahor — za nim kási bieda dudre;
 On nič, neobzre sa. Zatne po druhýraz:
 Praští zem a jemu kosti prechodí mráz,
 Lebo mu za chrptom hučí ani more,
 Padá i dvíha sa hneď dolu, hneď hore;
 Obludy škrečia tam, tu morské potvory,
 Ze sa to rozlieha od hory do hory.
 On nič, neobzre sa. Stojí múrom stále.
 Zatne po tretíraz a pahor sa kále.
 Zatne po štvrtýraz: breh sa už podáva;
 Skaly sa rúcajú, lež more ustáva:
 Ale ho nezvedie tá morská tíšina,
 Len pred seba hľadiac do zeme zatína;
 A rozpuklina vše ďalej, ďalej ide,
 Kým mu po šiestyraz mečom seknúť príjde,
 Tu zodvihne ruku, zablisne meč skvúci
 I dotkne sa zeme, a tu div divúci!
 Pohorie sa pred nim na dvoje rozčeslo,
 A vyhlbilo sa nevídané rieslo.¹⁾
 Skríkne a v obdive stojí nepohnutý:
 Tu kameňné steny, tam balvanov zruty;
 Rydzím zlatom sriebrom ligocú sa steny,
 Lesku drahokamov ihravé priemeny
 Oslňujú oči. V tom za nim strašný huk,
 Lenže sa neobzrel, a meč nepustil z rúk:
 Valia sa od hole Pustým Poľom zhora
 Do tej rozčesliny divé vlny mora;
 Tu dľa naučenia čaromečom švihne,

A spenené more ponadeň premihne,
 I spláknuc drahý kov a drahé kamenie,
 Jak dobytú korisť pred sebou jich ženie.
 Tak nám vzaly väčší pokladov dieľ vody,
 Jak teraz berie svet poklad nám svobody!
 Splasly hromady vôd a víťaza miesla
 Moc čarovná svetla kotovým dnom riesla,
 Kým ho neprijala brána otvorená,
 A za ňou ukrytá dolina *Stracená*.

Či myslíš slovenskej čitateľ povesti,
 Že len bieda sedí na tomto predmestí
 Stracenej? Cit lásky ku otčine svätý
 Zbadá tu palác i srieborný i zlatý;
 Kameňné steniská, to mu budú valy,
 Ktorými duchovia dol ten obmúrali;
 Okrúhlasté kopce budú čarohrady;
 Malebné ostrovky, zakliate zahrady,
 A Hnilcove zo skál smelé skoky, lety
 V zakliatých mu sadoch budú vodomety.
 Bralo mu bude a na ňom palín kýsi,
 Hrad, na zlatom vlásku čo nad morom visí.
 Ba tu najde, o tom ja som presvedčený,
 Pre hlbokú dumu i zámok sklenený.
 Hľaď sem, na tie steny, jako zeme hnáty;
 Na tú zeleň hory, aksamít bohatý;
 Na tú sviežosť vody, ani rydzie zlato:
 Či povieš už, všetko že nám je odňato?
 Nie, i v týchto daroch Božích naša spása,
 Bo voda je život, les prírody krásna!

(Pokračovanie nasleduje.)

Rozpomienky na dni peknej mladosti.

Hneď na začiatku, vrstovníci a bratia
 moji lúbezní, chcem vám povedať, čo rozu-
 miem pod „*ostatkami*“ školy Štúrovej, ku kto-
 rým i ja mám šťastie seba pripočítať.

Prišiel som do Požoňa — vtedy ešte vô-
 bec „do Bratislavy“ — v posledných dňoch
 mesiaca Augusta r. 1845, teda dnes zajtrá
 pred 30 rokmi. Vtedy už náš večne blahej a
 a požehanej pamäti Ľudovit, nesedel na ka-

¹⁾ *Rieslo* = riečište, koryto riečno; *rieslo* od
rieka jako *čerieslo*, *črieslo* (nástroj na pluhu) od
čerez, *čez* = *čez*, *cez*; *durch*.

N-v.

thedre „Ústavu slovenského“ pri ev. školách
 požoňských, — no v prvom poschodí, na zá-
 padnom uhle „ulice pannenskej“ imposantne
 vyčnievajúceho domu „Fernelay-ovského“, od-
 kiaľ v stĺpcoch „Slovenských Národných No-
 vín“ a na krydlách „Orla Tatranského“ vy-
 sielal žeravé blesky ducha svojho do lona,
 z tisícročného zmeravenia okrievajúceho Slo-
 venska. Mládež slovenská bola osirotená a
 v mnohom ohľade na seba samú zanechaná;
 lebo pôsobenie zlomeného starčoka Jura Pal-
 koviča, dľa mena „professora reči a litera-
 tury česko-slovenské na evanj. Lyceume Preš-

purském“ nepresahovalo deklinácie mluvnice českej a theoriu o osudnom „y,“ — za ktoré nebožtík tolké srdnaté boje viedol!

No, nášho Ludovíta nekonečná láska k národu a k jeho nádeji — mládeži slovenskej — postarala sa o to, aby sme celkom opustení a osíralí neboli. Jeho pôsobením povstála „Čítareň Slovanská,“ majúca za členov do 80 mladíkov slovenských i srbských, jejžto on predsedom bol, ktorejžto riadne mesačné hromady slovenskou a srbskou rečou otváral a riadil, i — metal blesky ducha svojho do zápalistých hrudi mladých synov matky Slávy! Veliká je i v tomto ohlade významnosť Požoňa: on bol opravdivým ohništom Kollárom zvestovanej, Štúrom oživotvorovanej „vzájomnosti Slovanskej“ — i nie jedon z bratov juhoslovanských, ktorý dejstvoval a dejstvuje slávne na poli národa svojho, — pri *tomto* žriedle napil sa nehasnúceho oduševnenia za svätú vec národa, a osvojil si heslo Ludovíta a mládeže požoňskej: My chytili sme sa do služby ducha, a preto preísť musíme cestu života trnistú!“

A krom toho — ale poobzerajmeže sa dobre okolo, či dajaký špehúň na nás nestriehne — dvaráz do týždňa, na prvom poschodí domu „Fernolay-ovského“ o 7. hodine večernej, tie okná, kde bola „Redakcia Slovenská,“ boly starostlivejšie jako inokdy čalúnami pozatahované. Šuhajci jedon za druhým po tichúčky po jednom jako stiene večernie kradli sa k bránam domu menovaného. Letným krokom, aby len ani „hausmeister“ o nich nezvedel, vznášali sa po schodoch do miestností redakcie, kde si uradovaní, utešení, ruky podávali, že jim Bôh pomohol neprajnému oku nepozorovane vklízuť do tej svätyne mládeže slovenskej. Veru, bratia moji, také to boly smutné a trudné — i preca pre nás nikdy nezapomenutedlné časy! Ludovít vystúpil zo susednej svojej svetlice. No, — a jakou tvárou nás vždy pozdravil — to by som sa vám darmo namáhal, bratia moji, opísať, — to len ti vedia, ktorým nebe poprialo patriť do toho nevyrovnaného, duchaplného, šlachetného obličaja!

Započala sa prednáška, z dejín národa slovenského, alebo spisy jeho, alebo námah jeho

kulturných alebo o povolání jeho sveto-historickom — a oči, uši i všetky mocnosti ducha visely lipely na drahom, vznešenom rečníkovi, až — prišiel zas nutný čas k odchodu; — lebo keby na našej vôli bolo bývalo — i svitu by sme tam boli dočakali. Ale blížila sa doba, kde sa vo veľkých mestách brány domov zotvárajú, a my potrebovali sme času, kým sme sa jedon za druhým, po jednom, tíško, nezpozorovaní, novými pokladmi ducha a srdca obohatení, domov porozchádzali. —

Inorodá mládež bavievala sa v tú dobu obyčajne v kaviarňach, divadlách, hostincoch: my — často hladní telesne — jedli sme chlieb života a jích sladkú vodu oduševnenia za najvyššie záujmy a vidiny ľudu a národu nášho. A preca — Štúr tým na kocku položil svoje postavenie! V čase tom hrôzypnlom a zúrivom, keby sa boli dozvedeli jeho zlovolní odporníci, že on, trebars i súkromne len, mládež slovenskú vôkol seba shromažďuje, boli by v stave bývali z Požoňa ho vypovedať a práva redaktorského ho pozbaviť

Ach, i teraz dlie oko moje na obraze tvojom, duchu vznešený — a zrakom v slzách zlomeným čítam tvoju slavnú devisu: „*My chytili sme sa do služby ducha, a preto preísť musíme cestu života trnistú!*“

Trnistá bola — a preca — bohužiaľ! — krátko trvala! . . . O, jak draho kupoval si prednosť tú, mocť pôsobiť na osudy a vývin národa — čo bolo vyvýšeným cieľom života tvojho — i potom, keď ťa medzi živými viac nebude! — Jako by bol predcítiteľ skoré zavrenie očí svojich, tak sa usiloval chvatom všetko naplniť, natehotniť duchom svojim, aby myšlienka mala svojich apoštolov, keď hlava — i padne!

To boly „ostatky“ školy Štúrovej, ku ktorým má šťastie prislúchať i ten, ktorí vám, drahí bratia a vrstovníci moji, rozpráva tieto rozpomienky na dni peknej mladosti.

* * *

Dost rád učinil by som sa vám neznámym, no musím postúpiť ďalej.

Že som z „ostatkov“ školy Štúrovej, to už znáte, — teraz nutno mi vám, pre pravdivosť rozprávky mojej i to povedať, že som roku Pána 1842 studoval na starobylom, v tom

časе slavnú povest poživajúcom gymnasiu b. Štiavnickom.

Ej, jakože by ju nebolo poživalo! Ved v prvom jeho poschodí sedel náš *Daniel G. Lichard*, (ktorý je až do dnešního dňa „et desiderium et dulce decus nostrum“ — a ktorého, jako je národu *nenahraditeľným*, tak nech Pán Boh živí v nezlomenej sile na mnohé ešte roky) — a na vrchnom poschodí trónil i v prachoch svojich ctený *Eudovít Šuhajda*, — nesmrtný dobrodinca prvých dvoch slovensko-evanj. gymnasií. A nad to ešte z „ružovej ulice“ hľadel zrakom otcovským na

Štúrovej. Medzi inými, ona dala Požoňu i veľmajstra velebných, sladkých, lubozvučných spevov — zlatoušťa *Sládkoviča*!

Pravda i zaspali mnohí, i hlivejú mnohí, i odpadli mnohí z tých, ktorých Štiavnica a Bratislava odchovaly na verných prsách svojich; i hlásia sa mnohí pokrytsky k nám a vydávajú sa za našich — ale hadov chovajú pre národ náš, v odcudzenej, odnárodnenej, zptvorenej pereputi! —

Tým privolávame so spevcom:

„Čo iskra je — to k výške nebies letí,
„Čo blato je — to liha medzi smeti!“

DOM RODINNÝ M. KOPERNIKA V TORUNĽ.

školu, učárov i mládež, veľký syn slavnej Oravy, veľký milovník svojho slovenského národa a hlavný zakladateľ prvej „učenej slov. spoločnosti baňskej,“ — veľký biskup 300.000 ev. lutheranských duší, farár, vtedy statnej, teraz zmizernenej slov. cirkve štiavnickej, Dr. *Ján Seberiny!*

Môžete si myslieť, že v tom časе slovenský žiak, ktorý prekračoval prahy škôl štiavnických, vysoko nosil hlavu!

A bez marnej chlúby, Štiavnica dodávala v tých časiech značný kontingent slavnej škole

A k tomu — ďakovať Pánu Bohu! — ešte sme dobrú čaru urobili. Naši dvaja Seberinyovci, Dr. Ján vo Viedni a Andrej na Nadlaku, a mnohí iní k životu národnému precitnutejší mužovia sú nám bohatá náhrada i za tých, čo sa do kútov poufahovali, — i za tých, čo od nás vierolomne odpadli, dajúc tým svedoctvo svetu o svojej bezodnej miserii!....

Teda kdeže sme zastáli?

Roku 1842 bol som žiakom štiavnickým a jako taký, nosil som hlavu vysoko.

Dost by som sa rád ukryl pred vami, drahí bratia a vrstovníci moji; — ale zase ďalej musím postúpiť.

Som Novohradčan od koreňa.

„Lysec môj, Vrsáč môj, ty šedivá skala!
V tom tvojom úbočí kolíska mi stála,
Na Teba mať sladká zrak svoj upierala,
Keď ma k svojej vernej hrudi pritiskala.
V tom Tvojom úbočí dva kopčeky stoja:
Pod jedným spí otec, pod druhým mať moja.

A po pri nich ešte malička prázdina
Čaká na ostatky najmladšieho syna!“ —

No, už som si dal!

Už vidím, jako všetci na mňa prsty ukazujete: „to on, to brat náš Vrahobor!“

Nuž, nechže bude!

Keď ma i znáte, aspoň viete, že pravdu hovorím. —

(Pokračovanie.)

Malkotenti.

Historická povest od Sam. Tomášika.

(Pokračovanie.)

II. Prvé úspechy.

Lišaj odprevadil Tökölyho až za Kežmarok na poľskú hranicu, a sľúbil mu slavnostne, že mu na Slovensku pôdu pripravovať bude. I nemal pokoja, ni posedenia, no ustavične premýšľal, jako by pre rázne podujatie Tökölyho odhodlaných, spoľahlivých a vytrvalých spojencov získať mohol. O čom premýšľal, za čím túžil, — to i dosiahol, lebo podarilo sa niektorých odvážlivých ľudí za vec tú oduševniť. Medzi nich patrila Bradáč, dvadsaťštyri roční, pekného zrastu, podujímavý a odhodlaný zemianský šuhaj, ktorému sa podarilo z pomedzi Lykavských zajatých uskočiť a v horách tatranských sa ukryť a ktorý sa hroznou pomstvou zaprisahal Nemcom, že s nim veľmi špatne zachádzali. Druhí spojenci boli Dolniak a Vyrosták, bývalí Vešelínho vojaci na Muránskom zámku, ktorí pod týmže zámkom dvoch nemeckých vojakov v noci prepadli, odzbrojili a dorúbali, prečo jich Nemci všade stfhali. K týmto pridavalo sa vždy viac a viac zúfalcov, ktorým statky boly zhabané a na jejich hlavy boly vypísané i odmeny. Lišaj získal i Ferka cigána, ktorý bol nemeckým vojakom koňa ukradol a preto sa ukrývať musel. Tomuto daroval Lišaj červené obnosené nohavice a belasý starý dolomán s veľkými olovenými gombičkami, čo sa cigánovi veľmi ľúbilo. I zabudol v tomto mundjere Ferko na všetko príkorie, jemu od Lišaja

niekedy zrobené a prilnul k nemu s celou oddanosťou a vytrvalosťou.

Táto hŕstka odvážlivých ľudí bola, takrečeno, prvým zárodokom tých pozdejšie tak mohutných a vychýrených Malkotentov.

Z prvopočiatku neodvážili sa ďaleko od poľských hraníc, zvláste z okolia Kežmarku, aby v čas nebezpečenstva mohli umknúť na územia poľského kráľa, o ktorom vedeli, že nenie v najlepších pomeroch s viedeňským dvorom. Pozdejšie odvážili sa až ku Košicam, Miškovcu a Tokaju, kde navštevovali výročie trhy jako kupci s junčovinou a koňmi, bárs i nič nekúpili; no hlásili sa i na zemanské kúrie jako kupci s heďalským vínom. Na týchto trhoch, kde sa najviac ľudu shromažďovalo, nachodily sa sem tam zahodené, pokrámoch a po krčmách príhľasy Tökölyovské, ktoré písal, jakonáhle vstúpil na poľskú pôdu na národy Uhorska, vyzývajúc zemianstvo, mestá i poddaných k tuhému odporu naproti svojim tríznitelom.

Mnohý zemän kupujúc alebo predávajúc koňa našiel si takýto príhľas v svojej mentieke. Divili sa všetci a neznali pochopiť zkade a jako sa tieto príhľasy do jich vrecák alebo do domu dostaly. Menšie tlupy nemeckého vojska boly tu alebo tam, vo dne lebo v noci často prepadnuté, mužstvo pobité, povešané, ba i rozštvrfované od uhorských neznámych ozbrojencov, ktorí jako z nenazdania

prišli, tak i zmizli, že nebolo viac ani stopy po nich. No mnohým bolo nápadné, že Lišaj a jeho spoločníci boli obyčajne na blízku, kde sa dačo takého prihodilo.

Okolo Tisy a blízko sedmohradských hraníc zjavovali sa v tom čase už väčšie tlupy Malkotentov, ktoré sa potom spojily v jedno pod vodcovstvom Štefana Vešelína, pokrevného bývalého palatína na Muráni. Tohoto vyhľadal Lišaj i mal s nim tajné rozhovory, s ktorými sa ani jedon ani druhý žiadnemu človekovi, ani najbližším priateľom, nesdôveril. Museli sa ale na dačom dôležitom usrozumieť, lebo vodca Vešelín od toho času úsilnejšie sháňal, rozmnožoval a cvičil svojich ozbrojencov.

Bolo to roku 1673 vo fašangu, keď Lišaj, Bradáč a Dolniak, preoblečení za hudobníkov s cigánom Ferkom prišli až do Diósgyőru za Miškovec, kde ležalo cisárske vojsko, i vyhrávali jim slovenské piesne, Ferko na husliach jako primista, Bradáč na barbore a Lišaj na cimbele. Vojaci nasháňali sa ku nim a rozohnení vínom dali sa do tancu. Prišli i dôstojníci podívať sa, ktorým sa páčil zvlášte slovenský spev, i smiali sa chutne, keď Bradáč pri barbore spievať začal:

Huju huj, krpce zuj, keď barbora hučí,
Komu cigán klince kuje v bruchu a vlk skučí:

Huju huj, bola by mu knédla,

Lež mačka ju sjedla,

Keď kuchárka slaninôčku pražila do jedla.

Huju huj!

Huju huj, v gajdy duj, za klobúkom pentle,
Vy parobci s rozmajrínom múdre že sa žente;

Huju huj, kto si zadal srdce

Dievke handrburce,

Budeš ženu mať dudravú jako staré hrnce.

Huju huj!

Huju huj, klince kuj, a vy rajské Evy
Nazdáte sa, parobci vám sú jačmené plevy?

Huju huj, jako v mäkkých hruškách

Preberáte v šuškách,

Dostanete za holúbka dudka v starých juchtách.

Huju huj!

Huju huj, krpce zuj, vy parobci starí,
Nazdáte sa, pre dievčence že ste vždycky jarí?

Huju huj, ruže sedia v trní

Fialôčka v tieni,

Starý pytač tak sa máva jako červík v chreni,

Huju huj!

Na spev Bradáčov nasledoval smiech, tliaskanie dlaňmi a štrnganie pohármi. Hudba znovu počala, vojaci sa dali do tancu, pochyťajúc ženy a dievky, ktoré sa boly na diváky zbehly. Dôstojníci sa tešili, že ľud takýmto spôsobom s cisárskym vojskom najlepšie sa spriatelí, dodával tancujúcim a spievajúcim ešte chuti a dobrej vôle. Všetko plávalo v rozkoši a tanečníkom tiekol pot z čela. Nastala prestávka a krátky oddych. I počne zase cimbalista Lišaj spievať:

Z Trhanovej som ja cimbalista;
Cinu cinu cin.

Nechytí mne husliar, ni basista;

Cinu cinu cin;

Bo hudec zaškvrcí,

Barbora zavrčí —

A ja kmotor cimbalista,

Cinu cinu,

Na mizinu

Vyjde šuhaj

Pre dievčinu:

Cinu cinu cin, cinu cinu cin.

Na svatbe starejší zo Záriečí,

Cinu cinu cin,

Hovorí na pázdno múdre reči.

Cinu cinu cin.

Dievčatá šuškejú,

Šuhajci vzdychajú —

A ja kmotor cimbalista —

Cinu cinu,

Na mizinu

Vyjde šuhaj

Pre dievčinu:

Cinu cinu cin, cinu cinu cin.

Maminke od žiaľu srdce puká,

Cinu cinu cin.

Keď sa s domom lúči jej Andulka.

Cinu cinu cin.

Tatík pri vydaju

Na mešťok vzdychajú —

A ja kmotor cimbalista —

Cinu cinu,

Na mizinu

Vyjde šuhaj

Pre dievčinu;

Cinu cinu cin, cinu cinu cin.

Sedia milí hostia kolo stola!

Cinu cinu cin.

Ktorému chýbuje dobrá vôľa?

Cinu cinu cin;

Koho čos omíňa,

Napíje sa vína —

A ja kmotor cimbalista —
Cinu cinu,
Na mizinu
Vyjde šuhaj
Pre dievčinu:
Cinu cinu cin, cinu cinu cin.

Tu zíva, tam driema v kúte náš host;
Cinu cinu cin,
Však sa potom v hrobe naspíme dost,
Cinu cinu cin.

Tu spievaj, nezívaj,
Podsokó si, nedriemaj —

A ja kmotor cimbalista —
Cinu cinu,
Na mizinu
Vyjde šuhaj
Pre dievčinu:
Cinu cinu cin, cinu cinu cin.

Spievaj že si šuhaj, kým si mladý;
Cinu cinu cin,

Bo veselých chlapcov dievky radi;
Cinu cinu cin;

Zvrtni sa po páre,
Udri sa po sáre —

A ja kmotor cimbalista —
Cinu cinu,

Na mizinu
Vyjde šuhaj

Pre dievčinu:
Cinu cinu cin, cinu cinu cin.

Časom sa do teba psota búši;
Cinu cinu cin,

Padneš do nevoľi až po uši;
Cinu cinu cin;

V tom ti smrť na dvere
Klope: miserere!

A ja kmotor cimbalista —
Cinu cinu,

Na mizinu
Prijdeš hriešny

Sveta synu,
Cinu cinu cin, cinu cinu cin.

I nastal zase smiech a tliaskanie rukami.
Hudba počala znovu, tanec vždy s väčším
ohňom. Vojsko všetko v tanci sa vrtí.

Zrazu zadunie zem, dupot koní, trúba
vojanská, štrnkanie šablí ozýva sa po uliciach
diósgyórskech. Mešťania s podivením vybehnú
na ulicu, čo to môže byť, i vidia početnú
čatu Insurgentov pod vodcom Štefanom Ve-
šelňom, ktorý z nenazdania prepadol po-
sádku diósgyórsku. Ženy a dievky urobily
krik a daly sa na útek. Medzi vojskom na-
stal zmätok. Insurgentí nedali jim času po-
riadne ozbrojiť sa a zastat do radu, ale v oka-
mžení dali sa do boja.

Nastal krvavý, zúfalý zápas.

Lišaj a jeho spoločníci odhodili hudobné
nástroje, pobúrili mešťanov, aby pomáhali
svojim, i uderili s nimi od chrbta na vojsko
nemecké, tak že toto padlo medzi dva ohne,
ztratilo ducha a odvahu, i po krátkom boji
bolo dorúbané. Insurgentí ukoristili zbroj
i strelivo a slávlí víťazstvo. Každý sa divil,
keď vodca Insurgentov Lišajovi a jeho spo-
ločníkom ruky stískal a s nimi dôverne sa
shováral.

(Pokračovanie nasleduje.)

Ján Palárik.

(Podobizeň na str. 25.)

Nemilosrdne kosí Morena v popredných
radoch nášeho národného tábora. Sotva mine
sa v poslednom štvrtstoročí jedon rok, kde
by nevyrvala z vremlilujúceho náručia muža,
za ktorým nie len blízka pokrevnia rodina,
nie len celý slovenský národ od Tatier po
biely Dunaj, od Moravy po Tisu, — no i ši-
roširé Slovanstvo, áno celý vzdelaný kresťan-
ský svet žiali. Hollý, Kollár, Štúr, Šafárik,
Tvrdocvi, Zoch, Kuzmány, Moyses, Kubáni,

Hodža, Kalinčák, Sládkovič a mnohí iní, kto-
rých mená zaznačené majú byť zlatými lite-
rami v dejinách slovenského národa, zame-
nili trnisté a boja plné putovanie svoje po-
zemské večným pokojom. Do prvého radu
týchto zvečnelých bohatierov slovenského ži-
vota a osvety patrí i náš vehlasný drama-
tický poet, učenc, politický agitátor, publi-
cista a kňaz — *Janko Palárik*. Niet snáď
človeka, ktorý by neznal, necítil, čo sme stra-

tili v tomto mužovi. Jeho zásluhy sú tak veľké, tak rozmanité, že jich ani sobectvo, ani nepriateľstvo zaznať, utajiť nemôže.

Ján Palárik, čo dramatický poet známy pod pseudonymom Beskydov, narodil sa dňa 27. Apríla r. 1822 v Rakovej na Kysucach v Trenčanskej župe. Tam dostal prvé vzdelanie svoje od otca svojho a spolu i cvik v speve a hudbe, tak že i pri potomnej činnosti svojej znal spevom a hudbou sebe a iným osladzovať trpké hodiny, jaké v živote nás Slovákov často sa sriedajú. Ďalšie vzdelanie dostal v gymnasiu žilinskom a potom v Kečkeméte, kam sa vybral, aby si i známosť maďarčiny nadobudol. R. 1839 prijatý v Ostrihome za klerika, poslaný bol do prešporského semenišťa u sv. Imricha, — pripravovaný to k bohosloveckým štúdiám. Odtiaľ po roku prenesený bol do semenišťa trnavského, kde beh bohosloveckých štúdií dovršil. Čo mu pri štúdiách bohosloveckých zbývalo na čase, venoval to cvičeniu sa v nemčine a frančine, aby mu tým prístupnejšie boli diela filosofické, v ktorých si mladý jeho duch zvláštne zaľúboval. Tu čítaním Jána Holého prebudilo sa v ňom i povedomie národné, a od tej doby viac a viac cvičil sa nie len v maďarčine no i v češtine, poľštine a ruštine, aby sa obznámil i s umoplodami slovanskými. Zápal tento chopil sa tiež iných jeho súdruhov, a tak pošťastilo sa mu medzi chovancami položiť základ katolíckej slovenskej stránky, ktorá navzdor mnohým trpkostiam a prekážkam vždy viac a viac sa upevňovala a potom významnú činnosť v národe vyvinula. Medzi týchto patria i teraz činní mužovia naši, jako M. Hattala, Gočár, Viktorín, gr. Ňári a iní. R. 1847 na kňazstvo v Ostrihome vysvätený, poslaný je za kaplana do Starého Tekova, kde Slovákom nebezpečnú dobu Košútskych prevratov r. 1848 pri veľkej obozretnosti svojej šťastne prežil. Po utíšených spomenutých prevratoch začala už verejne jeho literárna činnosť na Vindšachte u B. Štiavnice, kam za kaplana preložený bol. Tu jal sa dňa 14. Marca vydávať prvý slovenský cirkevný časopis „Cyrill a Method“ s paedagogickou prílohou „List pre výchovu, skolu a literatúru.“ Časopisy tieto, a najmä úvodnie články tamtoho, písané v duchu a

smere národnom a vynikajúce nevšednou učenosťou a dialektikou, prebudily menovite v duchovenstve katolíckom i evanjelickom čulejší život a ruch. Toto slovenské a cirkeвно-liberálne vystupovanie vo verejnosti viedlo ho do verejných urputných bojov jak na poli cirkevnom tak i literariom. Neohrožene, ohnive zastával náš Palárik svobodnejší pohyb v cirkevnom živote. On narádzal utvorenie zvláštnej národnej hierarchie pre Slovákov so slovenským arcibiskupstvom v Nitre lebo v Trnave, nové sriadenie biskupství a cirkevných statkov, semeníšť dla zásady národnej rovnoprávnosti, riadne odbývanie diecesálných synod, časovým potrebám primerané reformy v správe a kázni cirkve katolíckej, aby tak usnadnilo sa spojenie rôznych krestanských vyznaní s cirkvou katolíckou. Vystupovanie toto vzbudilo mu mnoho nepriateľov najmä medzi vyšším maďarským a maďarónskym duchovenstvom, na ktorého čele stál zo slovenského ludu pošlý arcibiskup ostrihomský Ján Scitovský. Tito podozrievali poctivé snahy Palárikove, podkladali jim nekalé zámery, i zúrili proti nemu menovite v maďarskom cirkevnom časopise „Religio,“ toho času známym odrodilcom slovenským Danielikom redigovanom. Nelúbilo sa to, že našiel sa muž, ktorý smelo kázal pravdu „pánom“ do očí, že bojoval za prepotrebné pre cirkev opravy, že muž ten bol — slovenský kňaz! Ostré články Jura Holčeka, najmä proti tomu uzavretiu biskupských porad, ktoré sa r. 1849 v Ostrihome držaly, aby každý kňaz v Uhorsku každoročne platil k udržaniu a zaopatreniu semeníšť, zapríčinily, že oheň duševnej zloby jeho nepriateľov, ktorý dlho zdal sa byť udusený pod popolom, plným plápolom vyšľahol. Dňa 20. Decembra r. 1850 povolali ho do Ostrihomu pred konsistorium, aby sa zo skutkov svojich sdpovedal. Roku 1851 dňa 3. Jan. dostavil sa pred cirkevný súd, kde sa za celý týždeň neohrožene a zmužile bránil proti nápadom naň čineným. Keď súd videl, že ani domluvami, ani prosbami, ani hrozbami nič nevykoná a zásady nim hlásané vyvrátiť nemôže, odsúdil ho na jedon mesiac do väzenia v kláštore ostrihomských františkánov. Keď jeho noviny podhodené mu

odvolanie jeho hlásaných zásad uverejnily a Palárik to vo svojom väzení čítal, ťažko a nebezpečno ochorel. I bolo to veľkou porážkou jeho strany; ľud zanevrel na obhájcu svojho, nižšie duchovenstvo, ktoré videlo v ňom svojho vodcu, hromžilo na neho. Dňa 1. Februára vypustili Palárika z väzenia a neskôr 6. Júla preložili ho do B. Štiavnice za kaplána, kde i ďalej noviny svoje vydával a odstúpiať pre netečnosť svojich stúpcov od ideí hore spomenutých. Jeho mnohé myšlienky prišli nektoré hneď iné neskôr k víťazstvu. V B. Štiavnicí bavil sa do 6. Decembra 1852, i bol do Pešti za kaplána a katechetu preložený. Keď odchádzal, obrátil sa osobne na nebohého nášho veľkého slovenského biskupa Štefana Moysesu, s ktorým čo s priateľom a priaznivcom svojim často obcovával, s prosbou, aby tento postaral sa o ďalšie vydávanie „Cyrilla a Methoda,“ čo tento náš nesmrteľnej pamäti mecenáš i ochotne učinil; a spomenutý časopis začal v B. Bystrici v češtine vychádzať. To zarmútilo nášho Palárika, bo on znal, že českým jazykom nedá sa v ospalom Slovensku či na cirkevnom či na národnom či na politickom poli zdarne účinkovať. Ponuknutú mu spolkom sv. Štefana redakciu spolkových cirkevných novín pod názvom „Katolícké Noviny“ s ochotou prijal. Vydávanie časopisu tohto vo slovenčine zapríčinilo na Slovensku neblahý boj o literu — medzi slovenskou a českou spisovnou rečou. Palárik zmužile bojoval za slovenčinu jak v svojom časopise tak i na filologickej schôdzke v Prešporku r. 1852 odbyvanej. K tomu účelu pri jeho spoluúčinkovaní upravená bola Hattalova mluvnica a pod menom „Krátka mluvnica slovenská“ vydaná; k hájeniu jej a vôbec slovenčiny vydal Palárik zvláštny spis „Ohlas pravdy,“ v ktorom veľmi ostro vystúpil proti táboru čechoslovenskému a jeho pohlavárovi Št. Moysesovi. I zvíťazila slovenčina i prijatá je za spisovnú reč. Do tejto doby padá i postavenie pomníka Jánovi Hollému, pri čom Palárik jako člen výboru pri boku priateľa svojho J. Viktorína veľmi výdatne spoluúčinkoval, ano i pri odhalení tohože pomníka i slavnostnou rečou pamiatku Hollého oslávil. Ku

koncu roku 1855 Palárik ťažko ochorel, i odstúpil na radu lekársku od ďalšieho redigovania „Katolíckých Novín,“ oddajúc tieto dr. Andrejovi Radlinskému. Sotva že sa zotavil, začal opäť prispievať článkami svojimi ku „Kat. Novinám,“ i začal prekladať pre mládež spisy Kr. Schmieda, z ktorých niektoré i vydal. No mechanická práca táto nezodpovedala čulému duchu jeho! Navštevovaním peštianskych divadiel prebudila sa v ňom stará láska k dramatickému umeniu, i zaumienil si, že píšeť bude slovenské divadelné kusy. I stal sa Palárik prvým dramatickým spisovateľom slovenským i zatemnil slávu dvoch čelnejších a najplodnejších dramatikov slovenských J. Chalúpku a Jon. Záborského svojimi štyrmi dramatickými spisami, ktoré sú: „Incognito,“ „Drotar,“ „Smierenie“ veselohry a „Dimitrij Samozvanec,“ smutnohra v 5 dejstvách. Roku 1857 vydal s Viktorínom slov. belletristický almanach „Concordia,“ kde prvá jeho veselohra „Incognito“ vytlačená bola.

Po uverejnení tejto veselohry rozvinul sa utešený ruch medzi slovenskou mládežou; i sriadovaly sa ochotnícké divadlá, účinkovaním najme dvoch mladých rodolubov Jozefom Kohútom a básnikom Miloslavom Dumný-Bachátom, a dávané boli prvé kusy Palárikove. I nik mimo naj dôvernejších priateľov neznal, od koho práce tie pochádzajú; až r. 1861 pri prevodzovaní do srbštiny preloženej veselohry „Incognito“ na javo vyšlo, že Beskydov je — Palárik, keď mu nadšená mládež srbšská a slovenská na slávu vyvolala. S kusom „Drotar“ preloženým do chorvatsiny od Vapkoviča, otvorili 4. Okt. r. 1863 národné divadlo v Záhrebe. Aby slavné meno jeho tým viac svietilo v národe, tlačiariska spoločnosť „Minerva“ v Pešti vydala sbierku jeho dramatických prác r. 1870 a 71. Roku 1862 prešiel na faru v Majtechove pri Trnave, ktorú mu grófka Elena Eszterházy, rodená ruska Bezobrazova, udelila. Tu vedľa svojich úradných prác a pestovania orby a záhradníctva, zaoberal sa spisovaním slovenských školských kníh, posudzovaním vedeckých pojednávaní od rozličných spisovateľov „Matice Slovenskej“ predostrených a písaním výtečnými článkami pre politické časopisy.

Sp
Francis
politick
založil
jeho za
nažitým
sv.-mar
stojác,
randum
Francis
a celko
narádza
od jeho
stovat
s dr. J
pencom
pod me
točne
v Pešti
najväčš
1865 v
dát v s
no sver
vyvolen

Pa
rodniu
vých za
rej i st
nektorí
domost
lického
na čase
novinac
pisoval
tosti vo
telom t
vom. P
svojou
techa a

Pa
svietit
charakt
mnohé

Spomenutia hodné je, že keď r. 1861 Francisci so svojimi stúpenkami samostatný politický časopis „Pešťbudínske Vedomosti“ založil, pracoval Palárik veľmi výdatne pri jeho založení a prispel i sám ku kaucii peňažitým príspevkom, keď však r. 1861 na sv.-martinkom shromaždení na čele minority stojác, ktorá „okolie“ do známeho „Memoranduma“ prijať nechcela, rozhodne bol proti Francisci-Hurban-Daxnerovej strane vystúpil a celkom odchodný politický program marne narádzal a „Pešťb. Vedomosti veľmi odchodnú od jeho politického presvedčenia mienku pestovať začaly, vzal si ho nazad i pracoval s dr. Jánom Malým, s politickým svojim stúpencom, na založení nových politických novín pod menom „Slovenské Noviny,“ ktoré i skutočne pod redakciou Jána Bobuly r. 1863 v Pešti vychodiť začaly, — a Palárik bol jich najväčším podporovateľom až do smrti. Roku 1865 vystúpil čo národný poslanecký kandidát v svojom rodnom okrese na Kysucach, no svereposť našich renegátov prekazila jeho vyvolenie.

Palárik bol všade činným, kde sa o národnú osvetu jednalo. On patrila medzi prvých zakladateľov „Matice Slovenskej,“ ktorej i stálym výborníkom bol; a keď r. 1868 nektorí mladí katolícki rodolubovia vo „Vedomostach“ ku založeniu samostatného katolíckého gymnasia národ vyzvali a jich hlas na čase Sasinek, Plošic, Truchlý a iní v týchže novinách článkami svojimi podporovali, rozpisoval sa i on o tejto blahonosnej záležitosti vo „Slov. Novinách“ i stal sa zakladateľom tehože gymnasia v Kláštore pod Znívom. Podobne súčasnil sa s najrozsiahlejšou svojou činnosťou pri založení spolku sv. Vojtecha a knihtačiarne „Minervy.“

Palárik jako kňaz, spisovateľ i politik svietiť nám môže čo vzor pravého národného charakteru. Čo politik, literat i kňaz mal mnohé polemie, no nikdy nehladel na osobu,

lež jedine na vec, čo nekedy i nešetrne napadnutý bol. V Majtechove začal chradnúť čím dial tým väčšej. S istotou čakal posledniu svoju hodinku; pri prvom valnom shromaždení spolku sv. Vojtecha v Trnave dňa 14. Sept. r. 1870 vyjadril to pred mnohými a chytiac pisateľa riadkov týchto pod pazuchu a vyprávajúc mu k objasneniu jeho politického držania sa a života mnohé vážne veci vzdychol si, že keby ešte len aspoň dva roky žiť mohol, čo veľmi často opakoval pred priateľmi svojimi. Túžba jeho a všetkých jeho ctiteľov nesplnila sa: všemohúcnosti Božej inakšie sa zalúbilo. Na konci Oktobra padol znovu do ťažkej nemoce, trpel na žalúdočnú vred. Bolasti jeho byly hrozné, no on bol trpezlivý, do vôle Božej oddaný. České noviny doniesly predčasny smutný chýr o jeho smrti; i riekol pokojne prečítajúc, že „Palárik zomrel“: „Nezomrel ešte, ale zomre.“ Keď ho dňa 7. Dec. 1870 ráno o 7. hodine zkladali z postele, riekol: „Ale jako ma to kladete, veď nevidím.“ To byly jeho poslednie slová! . . . Zaplakalo celé Slovensko, veď vedelo, koho stratilo! Nad predčasnou jeho mohylou pomerily sa s nim všetky živly, a jak priatelia, tak i zásadni jeho odporci vzdychli si: „Zomrel Palárik, žiaľ, žiaľ, žiaľ!“ Schránka veľikého ducha jeho odpočiva v Majtechove — a bohužiaľ — žiadon pomník nevypína sa ešte nad studenou mohylou veľikého muža tohto! ¹⁾ Pokoj prachu, i večná pamäť a sláva nesmrteľnému duchu jeho!!

¹⁾ Veru na čase by bolo, aby sme zaviedli sbierku na pomník prvého nášeho dramatického básnika. Keď nemáme spolku, jaký je u bratov Čechov „Dalibor“, sbierajme my redaktori príspevky na pomníky zvečnelých našich výtečníkov. My podpisujeme na teraz 5 zl. r. č. na Palárikov pomník i privolávame Vám, Bratia a Sestry slovenské: poďte a obetujte, čo kto môžeš, na pomník drahého nám všetkým — Beskydova!

Redaktor.

Mikuláš Kopernik.

(Podobizeň na str. 33.; vyobrazenie rodinného domu na str. 41.)

Deň 19. Februára je veľavýznamný v dejinách jak osemdesiat millionovho národu nášho slovanského, tak i celého ľudstva; no najvýznamnejší je on pre nás tohto 1873. roku: veď na deň tento pripadá štyristoročnica pamiatka narodenia najväčšieho herosa vedy, najme matematickej, Slovana-Poliaka Mikuláša Kopernika! Áno pred štyristo rokmi z nadvislanského mesta Toruň vyšlahol dla slov Voltair-a onen prameň Božského svetla, čo bleskom svojim do dnešního dňa celý svet osvecuje. Astronomia, tá kráľovna nauk matematických, mala uzrieť v genialnom synovi Toruňskom dlho očakávaného mesiaša, ktorý číslami, nepodvratnými dôvodami v ruke, dokázal to, čo len jakoby instiktom v časoch šerej starobylosti tušili Nicetas, Filolaus, Locrus, samosský Arystarch i Hipparch.

Deje ľudské možno porovnať — aby sme sa slovami jedného poľského spisovateľa vyslovili — s pásmom hôr, ktoré štítami svojimi siahajú do blankytu nebies, ukrývajú v svojom lone odvečné granity, vysielajú zo seba nesčíslné pramene a vznášajú hlavu jak obrovia pyšno hladiac na doliny a zahalujú ju oblaky. Z vrcholcov, jedny nižšie, druhé strielajú vyššie, celosť predstavuje pásmo popreryvané údoliami, no tvorí jednu retaz. I človečenstvo, v dejinách svojich, je takým obrovským pásmom hôr, a či v sred tých hôr ľudstva, jedny vyššie, druhé nižšie sú, i vyšínajú sa, jakby hviezdíčky dosiahnuť

išly, druhé plaziac sa roztáčajú sa v doliny: je to jedno človečenstvo, čo i rozvetvujúce sa na rôzne národy. Na najvyšších štítoch hôr sedávajú len orlovia: i v sred ľudstva ľudia pojedinní, obdarení krydlami orla, vyletujú na najvyššie štíty čo kráľovia ducha v sred davu pokrevných duchov. Národy, ktorým nebolo dano, v lone svojom zrodiť i odchovať takých duchov, nemôžu zaujať počestného miesta v dejinách civilisacie. Národy bez genijov sú ešte národami v kolíske, môžu to byť obrovské kolisky, no sú ony preca len kolískami. Genijami nazývať však možno len takých, ktorí razia dráhu k osvete, vede a umeniu, ktorí vedú ľudstvo k Bohu i odhalujú pred očami ľudskými tajnosti sveta. Šťastlivý národ, ktorý sa môže honosiť mužom-genijom. A takýmto je v národe našom slovenskom — Mikuláš Kopernik, ktorý nám Slovanom čestné, poprednie miesto vydobyl v dejinách ľudskej civilisacie. A či potom div, že národ náš povedomý si tejto hodnosti, národ povdačný, deň tento 19. Februára slavnostným spôsobom zasvätil nielen na brehoch Visly, rodisku to Kopernikovom, no i pod Uralom, Krkonošami, Balkánom, Triglavom a — Tatrami?! Áno, celý slovanský národ pri závidi celého neprajného a zaslepeného sveta vo svätom zápale vyvolal v deň tento preпамätný s našim Kollárom:

„Slavme slavně slávu Sláva slavného!“

(Dokončenie nasleduje.)

Listáreň redakcie a administracie.

P. T. obecenstvo naše upozorňujeme, že sme číslo prvé a druhé preto neskôr vydali jak obyčajne, ponevác to naše administratívne okolnosti požadovaly. Číslo 3. vyjde o nedľho a potom bude „Orol“ riadne vychádzať; no prosíme i priateľov našich, aby nám

pred a doplatky svoje čím najskôr láskave doposlali. — Oprava. Č. 1. str. 1. v 1. stĺpci od vrchu miesto „okurované“ má byť „korunované;“ v č. 2. str. 35. v poznámke r. 1. od vr. má byť: „Jelszavunk.“

Predpláca sa u redakcie a administracie v Prievidzi (Privigye):

Celoročne na „Orla“ a „Slovesnosť“ 4 zl., polročne 2 zl. r. č. — Študenti a remeselnícka mládež, i chudobní učítelia obdržia oba časopisy za 2 zl. „Orla“ a „Slovesnosť“ možno i osobytne obdržať a vtedy stojí „Orol“ 3 zl., „Slovesnosť“ 1 zl. — Oba časopisy vychádzajú ročne vo 12. sošitoch, 4—5 hárkov silných, každého mesiaca na štvorke. — Roč. II. a III. „Orla“ možno dostať po 3 zl., mládež po 2 zl.

Majiteľ a vydávateľ Andrej Truchlý-Sytuniansky. — Knihtlač.-účasť. spolok v T. Sv. Martine.